

Sociální pedagogika v dílech českých pedagogů

Bc. Renata Menšíková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Renata MENŠÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H128482**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální pedagogika v dílech českých pedagogů**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno dle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na historii sociální pedagogiky v českých zemích
- na významné české pedagogy zabývající se sociální pedagogikou
- na díla se zaměřením na sociální pedagogiku
- na srovnání sociálně - pedagogických děl v českých zemích a v zahraničí

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Cach, Josef. Počátky nových škol v českých zemích. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. ISBN 80-7194-219-7.

Cach, Josef; Dvořák, Karel. G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

Kraus, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

Přádka, Milan. Kapitoly z dějin pedagogiky volného času. Brno: MU, 1999. ISBN 80-210-2033-4.

Velinský, Stanislav. Individuální základy sociální pedagogiky. Brno: Společnost nových škol, 1927.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně .....

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlížet k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato předkládaná diplomová práce popisuje vznik, vývoj a formování sociální pedagogiky. Sleduje její historický vývoj ve vybraných zemích, z nichž největší důraz je zde kladen na Českou republiku. Dále se zabývá sociální pedagogikou na Slovensku, v Polsku, v Německu a v Rakousku. Velká část práce je zaměřena na vybrané české pedagogy, v jejichž tvorbě se vyskytují témata sociální pedagogiky, v menší míře na sociální pedagogy ve výše zmíněných zemích. Cílem této práce je stručně vypsát autory vybraných zemí, kteří se ve svých dílech zabývali sociální pedagogikou. V praktické části se tato práce zabývá srovnáním vývoje sociální pedagogiky ve výše zmíněných zemích.

Klíčová slova:

Sociální pedagogika, pedagogika, Německo, Česká republika, Rakousko, Polsko, Slovensko, sociální pedagog, sociální pedagog, studium sociální pedagogiky, osobnosti sociální pedagogiky, uplatnění sociální pedagogiky, srovnávací studie.

ABSTRACT

This diploma thesis describes beginnings and formation process of social pedagogy. Thesis is following its historical development in selected countries, specifically the Czech Republic. It also deals with social pedagogy in the Slovak Republic, Poland, Germany and Austria. Most part of the thesis is focused on Czech educators in whose work the themes of social pedagogy are occurring, in lesser extent on social educators from other mentioned countries. The aim of the thesis is to briefly list the authors of the selected countries who in his work deals with social pedagogy. The practical part compares the development of social pedagogy in the countries mentioned above.

Keywords:

Social pedagogy, pedagogy, Germany, Czech republic, Austria, Poland, Slovakia, social pedagogue, social pedagogue studies of social pedagogy, personality of social pedagogy, the application of social pedagogy.

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, PhD., za metodickou pomoc a cenné rady, které mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO VĚDNÍ OBOR	9
1.1 VYMEZENÍ POJMU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	11
1.2 HISTORIE SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	13
1.3 VÝVOJ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH	15
1.4 VÝVOJ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V ZAHRANIČÍ	17
2 PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V DÍLECH ČESKÝCH PEDAGOGŮ	27
2.1 POČÁTKY SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	27
2.2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V 19. A 20. STOLETÍ	31
2.3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA DNES	36
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V ZAHRANIČÍ	41
3.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA NA SLOVENSKU.....	41
3.2 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V NĚMECKU	44
3.3 POLSKÁ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	47
3.4 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V RAKOUSKU	56
II PRAKTICKÁ ČÁST	60
4 ROZDÍLY VE VÝVOJI SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH A V ZAHRANIČÍ	61
4.1 CÍLE, PŘEDPOKLADY, ZÁKLADNÍ OTÁZKY A STANOVENÍ HYPOTÉZY VÝZKUMU	61
4.2 POROVNÁNÍ ROZDÍLŮ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH A V ZAHRANIČÍ	62
4.3 POPIS VÝSLEDKŮ A INTERPRETACE DAT	65
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69

ÚVOD

Zrod sociální pedagogiky byl velmi spletitý. Jeho počátky lze nalézt už v antice u Platóna. Jako pedagogická disciplína vznikla sociální pedagogika na přelomu 19. a 20. století, přičemž byla výrazně poznamenána vznikem a rozvojem sociologie. Sociologie ovlivnila pedagogiku tím, že za rozhodující faktor při utváření osobnosti začala považovat vliv prostředí, především prostředí společenské. Sociální pedagogika tak společně se sociologií reagovali na starou tradiční školu a převládající psychologické koncepce, které považovali člověka za biologickou a psychologickou bytost, přičemž vliv prostředí opomíjeli.

Téma diplomové práce není v návaznosti na moji bakalářskou práci. V bakalářské práci jsem se věnovala alternativnímu školství a alternativním projektům. Ačkoliv to pro mě bylo téma velmi zajímavé, chtěla jsem si zvolit takové téma, které se přímo týká studovaného oboru. Touto prací si ještě více prohloubím své znalosti v oboru sociální pedagogika.

Ve své diplomové práci se budu zabývat vývojem sociální pedagogiky už od nejtělejší historie po současnost. V různých zemích tento vývoj probíhal jinými způsoby. Proto jsem svou práci rozdělila podle zemí, v nichž se sociální pedagogika vyvíjela.

Svou práci nejvíce zaměřím na vývoj sociální pedagogiky v České republice a její pojetí dnes a samozřejmě na slovenskou sociální pedagogiku, která se od té české nedá lehce oddělit. Dále se v práci podíváme na vývoj sociální pedagogiky v sousedních zemích České republiky. Jsou to Německo, Polsko a Rakousko.

V této části práce se budu věnovat dílům autorů a hledat v nich souvislosti se sociální pedagogikou. Cílem mé diplomové práce je uvést celkový pohled na vývoj sociální pedagogiky v českých zemích a v zemích sousedících s Českou republikou a uvést rozdíly.

V empirické části budu provádět výzkum zabývající se rozdíly vývoje sociální pedagogiky ve výše psaných zemích. Metoda, kterou použiji v praktické části, bude historicko – srovnávací metodou a metodou komparace.

Výzkum bude mít monografický charakter. Studium literatury pedagogů a sociálních pedagogů budu interpretovat jejich názory na sociální pedagogiku a vyvozovat závěry pro svůj výzkum.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO VĚDNÍ OBOR

V dnešní moderní době dochází ve světě k mnoha rychlým změnám. Je obrovský nárůst poznatků ve vědě, globálních změn a zvyšování zátěže člověka ve společnosti. Proto je nutné vytvořit takové aplikované sociální disciplíny, které jsou schopné na tyto změny reagovat. Jednou takovou disciplínou je i sociální pedagogika.

V této kapitole se zaměříme na pedagogiku jako vědeckou disciplínu, na systematizaci věd o výchově a jejich souvislosti se zařazením sociální pedagogiky.

Jako samostatná vědecká disciplína vznikla pedagogika v až 19. století (Vorlíček, 2000). Její vývoj byl ovlivněn rostoucím počtem poznatků, díky pozitivismu oddělováním vědních oborů od filozofie a také díky myslitelům jako byli např. J. A Komenský nebo J. H. Pestalozzi.

Tato vědecká disciplína je disciplínou velice rozmanitou. Vznikají stále další obory, které úzce s pedagogikou a jejími činnostmi souvisí. Jsou to např. bibliopedagogika nebo muzejní pedagogika.

Definici pedagogiky je tedy obtížné stanovit. Pokud použijeme Průchovu definici, pak je: „*Pedagogika v odborném významu věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovu v nejrůznějších sférách společnosti.*“ (Průcha, Walterová, 2003, s. 180).

Ve slovníčku pojmů je pedagogika popsána takhle: „*V odborném významu věda a výzkum zabývající se vzděláním a výchovou v nejrůznějších sférách život společnosti. Není vázána jen na vzdělání ve školských institucích a na populaci dětí a mládeže.*“ (Slovníček, 2003, s. 37).

Jelikož je pedagogika a tedy i sociální pedagogika vědou, je tedy nasnadě charakterizovat pojetí vědy. Czapów charakterizuje vědu jako:

„*explanativní činnost umožňující třídění poznatků, objasňování faktů a předvídání jejich výskytu a projektování změn.*“ (Czapow, Jedlewski, 1981, s. 8).

Pedagogika je ve vědě explanativní a normativní. Explanativní je vysvětlující pojetí a normativní pojetí udává směr a doporučení.

Pedagogiku tedy můžeme shrnout jako přirozenou lidskou činnost, která pomáhá člověku v rozvoji, poznání a sebepoznání, přenosu zvyklostí a kulturních norem, v socializaci a

enkulturaci. Zaměřuje se na všechny věkové kategorie a opírá se o další vědní obory a tedy pedagogika je interdisciplinární obor.

System pedagogických věd

Pedagogika se svou činností zaměřuje na mnoho kategorií edukace. Je tedy důležité pedagogiku nějakým způsobem systematizovat. Touto systematizací se zabýval český pedagog Otakar Kádner (Kratochvílová, 2007). Systematizace vychází z pozitivistické tradice snažící se klasifikovat jednotlivé obory podle několika kritérií.

Podle O. Kádnera se pedagogika dělí na teoretickou a praktickou. Teoretickou část představovala abstraktní pedagogika a jako např. filozofie výchovy a praktickou část představovala didaktika. Na dnešní pedagogiku se ovšem takovéto dělení nehodí.

Novější členění je členění horizontální a vertikální. Vertikální členění je zaměřeno na věk objektu a horizontální se zaměřuje na účel výchovného úsilí disciplín (Švarcová, 2005).

Hojně využívaný systém dělení je tzv. integrovaný systém věd o výchově. Dělí se na tři kategorie:

- Základní pedagogické disciplíny
- Hraniční pedagogické disciplíny
- Aplikované pedagogické disciplíny

První kategorie obsahuje obecnou pedagogiku, metodologii pedagogiky, dějiny pedagogiky a speciální pedagogiku. Hraničními disciplínami jsou např. sociologie výchovy nebo pedagogická psychologie. J. Kot'a sem zařadil i sociální pedagogiku. Aplikované pedagogické disciplíny se dělí dle výchovných zařízení, věku a společenských oblastí. Podle J. Koti se hranice mezi aplikovanými a hraničními pedagogickými disciplínami určují jen velmi těžko (Kot'a v Kasíková, Vališová, 2007).

Můžeme tedy říci, že sociální pedagogika je v rozmezí dalších oborů. Jsou to sociologie, právo, psychologie a sociální práce.

Bakošová k tomu uvádí, že sociální pedagogika není v systému pedagogických věd plně zakotvena. Tedy sociální pedagogika je Bakošovou zařazena mezi vědy o člověku, je i vědou pedagogickou a má pomáhající charakter (Bakošová, 2005).

1.1 Vymezení pojmu sociální pedagogika

Vysvětlení pojmu „sociální“

Tento pojem má dva různé významy. První význam „social“ z anglického a francouzského slova znamená společenský. Druhý význam je užší „označuje takové jevy, procesy, případy, problémy nebo situace, které vyžadují nějaké řešení. Sociální je tedy všechno, co vychází z hodnotového hlediska na základě právních, morálních a společensky relativních norem.“ (Klapilová, 2000, s. 17).

Hudecová (2000, s. 6) zmiňuje definici ze Slovníku cudzích slov pre školu a prax: „Sociální

1. Společenský, odpovídající potřebám, zájmům, požadavkům společnosti,
2. Vztahující se na hmotné zabezpečení členů společnosti, na úpravy, uspořádání společenských vztahů apod.“

Mezi další významy jmenujme například následující čtyři od německého autora Mühluma (v Hudecová, 2000, s. 8):

1. Sociální v chápání lidí, jako sociální záležitosti, sociální jako společenský;
2. Sociologický význam ve smyslu sociálního jednání, týkajícího se mezilidských vztahů;
3. Význam týkající se sociálních znaků nebo způsobů jednání ve smyslu pozitivního posuzování jednotlivce jako člena společnosti;
4. Sociální jako úsilí ve smyslu sociální spravedlnosti.

Z výše uvedeného lze tedy říci, že sociální pedagogika je velmi těžce vymežitelná a k tomu samozřejmě přispívá i mnoho názorů na pojem „sociální“.

Názorový vývoj na sociální pedagogiku

Sociální pedagogika se vytvářela postupně, a to na základě potřeb společnosti a názorů představitelů sociální pedagogiky.

Bakošová (1994, s. 6) uvádí vývoj názorů na sociální pedagogiku:

1. směr Sociální pedagogika
  - a) praktický (J. H. Pestalozzi, R. Owen, S. Tešedík, S. Ormis)
  - b) teoretický
    - filozofický (P. Natorp, H. Spencer, G. A. Lindner)

- *experimentální (F. L. Play, P. Bergman)*
- 2. *směr Sociologická pedagogika (G. Roum)*
- 3. *směr Pedagogická sociologie*
  - a) *starší koncepce (spekulativní)*
  - b) *novější koncepce (empirická) E. Durkheim*
- směr Sociologie výchovy (H. Radlinská, F. Znaniecki)*
- směr Sociální pedagogika (R. Wroczyński, M. Přádka, O. Baláž).*

Sociální pedagogika jako vědní disciplína

Bakošová (2005) říká, že sociální pedagogika není novým oborem, ale disciplínou hraničnou, která si své místo v systému věd dlouho hledala. Ve výzkumu se zabývala např. zájmovými činnostmi dětí a mládeže ve volném čase, profesní orientací, na rodinu apod. Ovšem tyto problémy nebyly řešeny komplexně a byly nahrazovány jinými vědními disciplínami.

V současné době se sociální pedagogika snaží o vyčlenění jako samostatné vědní disciplíny. Ovšem to není vůbec jednoduché, jelikož výchovu a vzdělání od sociální pedagogiky oddělit lze jen stěží.

V České republice i v zahraničí se sociální pedagogika věnuje nejen školákům, ale i mnoha oblastem, jako např. celoživotním učení, mimoškolní a rodinnou výchovou, problematikou sociální práce, o různě sociálně znevýhodněné skupiny apod. Zaměřuje se na všechny věkové kategorie.

Související disciplíny sociální pedagogiky

V této kapitole si vyjmenujeme ty nejdůležitější disciplíny, které úzce spolupracují se sociální pedagogikou.

Nejvýznamněji souvisí s pedagogikou. Jak již bylo zmíněno výše, sociální pedagogika přesahuje dimenzi školy a zaměřuje se na oblasti i mimo ni. Často je v literatuře vidět názor, že sociální pedagogika se vyčleňuje jak z pedagogiky, tak i ze sociologie a z filozofie. Dále souvisí s psychologií, právem, etopedií a sociální prací.

1.2 Historie sociální pedagogiky

Prvopočátky sociální pedagogiky lze sledovat již v letech 4500 před naším letopočtem a to v okolí Nilu, ve starověkém Egyptě. Jeden egyptský panovník stanovil Zásady dobročinnosti, které se musely dodržovat. Jednalo se o zásady, které se později objevili v židovské a křesťanské morálce. Například v Bibli najdeme mnohé z prosociálního chování, tak také i Mohammed káže lásku k bližnímu v knize Korán.

Sociální pedagogika se utvářela pod silným vlivem sociologie jako hraniční disciplína. Výchova je pro sociální pedagogiku prostředek k zajištění zařazení jednotlivce do společnosti (Hudecová, 2000).

V době antické si lidé uvědomovali význam, že výchova musí zohledňovat zájmy společnosti. V díle Politika Aristoteles uvádí, že lidé mají být vychováni s důrazem na platnou ústavu. Oproti tomu Platón kladl důraz na vztah výchovy k přípravě člověka do společnosti. Sociální cítění vznikalo spolu s křesťanstvím. V rámci tohoto začali vznikat zařízení, která se snažila pomáhat chudým a sociálně slabým, aby tak zabránila jejímu dalšímu šíření.

S nástupem humanismu a renesance (14. – 17. století) byl významný odklon od boha k člověku a výchova probíhala s důrazem na rozvoj individuality člověka. Dva významní utopisté T. Morus (1480 – 1535) a T. Campanella (1568 – 1639) jsou považováni za předchůdce sociální pedagogiky. „*Filozofická východiska sociální pedagogiky lze hledat právě především v osvícenství, jehož základem byla idea dobra, spravedlnosti a snaha odstranit nedostatky, změnit mravy a politiku ve společnosti 18. století.*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 4). Jak jsme již zmínili výše, velký vliv na sociální pedagogiku měla i sociologie. Za zakladatele sociologie je považován A. Comte (1798 – 1857), který „*zdůrazňoval úlohu výchovy s cílem podřídit zájmy individuální zájmům společenským. Výchova měla přispívat ke stabilizaci společnosti a chránit ji před rozpadem. Výchovu pokládal za důležitý prostředek socializace.*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 4).

V tomto období vznikaly snahy o řešení sociálních problémů a to především v Německu. Zde vznikaly hnutí jako filantropismus a pietismus. Díky tomu byly zakládány školy, dále sirotčince, chudobince a starobince.

Pro svou praktickou činnost v oblasti sociální pedagogiky, bývá za prvního sociálního pedagoga považován J. H. Pestalozzi (1746 – 1827). Tento švýcarský pedagog se věnoval chudým a osiřelým dětem. Snaha pomáhat sociálně slabým vrstvám se objevuje už i v jeho

díle Linhart a Gertruda, což je jedním z úkolů sociální pedagogiky dodnes (Haškovec, 1995).

Podle tohoto příběhu se začala rodit sociální pedagogika (Wroczynsky, 1968). Na základě Pestalozziho myšlenek vznikl pedagogický směr, „*který byl nazván pedagogikou sociologickou, jindy, v protikladu k pedagogice individuální, se používalo názvu pedagogika sociální.*“ (Klapilová, 1996, str. 7).

Ovšem poprvé termín sociální pedagogika použil až německý pedagog A. Diesterweg (1790 – 1866) v díle Rukověť vzdělání pro německé učitele. Tímto propojil výchovné a sociální cíle. Blíže ovšem tento pojem nespecifikoval.

Dalším představitelem byl i P. Natorp (1854 – 1924), který bývá nejčastěji uváděn jako zakladatel sociální pedagogiky. Jeho myšlenky vychází od Platóna a Pestalozziho, „*jehož označuje za průvodce úvah o sociální funkci výchovy. Výchova se jeví z jeho pohledu jako všemocná. Má zdokonalovat a zušlechťovat jedince. Věří, že pod vlivem výchovy se bude celý svět postupně zdokonalovat a povede k vytoužené lidské jednotě.*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 4). Paul Natorp, filozof a pedagog, poprvé použil termín sociální pedagogika v díle Náboženství v mezích lidstva z roku 1894 (Klapilová, 2000).

Cílem společenského vývoje dle Natorpa je „*ideální společenská jednota, k jejímž dosažení musí přispívat výchova zušlechťování člověka. Aby výchova splnila společenskou úlohu, nemůže se zaměřovat pouze na poznání, ale musí zároveň sloužit k zespolečenšťování člověka.*“ (Hudecová, 2000, s. 23). V Čechách na Natorpovy názory a navázal G. A. Lindner.

Za historické kořeny sociální pedagogiky můžeme podle Schillinga považovat:

- *péči o opuštěné děti a sirotky (12. – 13. století),*
- *školy pro chudé (14. – 16. století),*
- *sirotčince a polepšovny (17. – 18. století),*
- *sociální péče- sociální pomoc dětem a mládeži v novověku (20. století)*

(Schilling, 1999, v Hroncová, 2005, s. 5).

1.3 Vývoj sociální pedagogiky v českých zemích

Sociální pedagogika se v České republice začala rozvíjet od poloviny 19. století. Utvářela se se vznikem společenských změn a s nimi i se vznikem společenských problémů, jako byly například chudoba či nezaměstnanost.

K obrovskému rozvoji sociální pedagogiky došlo v devadesátých letech 20. století, kdy společnost nutně potřebovala řešit různé sociální problémy.

Počátky sociální pedagogiky souvisejí s profesorem filozofie a pedagogiky G. A. Lindnerem (1828 – 1887). Je považován za zakladatele sociální pedagogiky u nás. Je jedním z našich největších pedagogů a napsal řadu děl z oblasti filozofie, pedagogiky a sociální psychologie. *„Usiloval o demokratizaci výchovy a o co nejširší zpřístupnění školy a vzdělání všem. Vyzvedal společenské poslání výchovy, kdy cílem je výchova „člověka“, tedy připraveného pro život společenský, nikoliv jenom pro konkrétní povolání, pro určitou profesionální roli. Proto je jednoznačně stavěl proti výchově individualistické, utilitaristické, sobecké. Vytvořil ve svém díle dostatečný myšlenkový prostor pro soustavnou koncepci sociální pedagogiky, ale nevypracoval ji v normativní celek, jak učinili jiní předem.“* (Kraus, Sýkora, 2009, s. 5).

Snažil se vyčlenit pedagogickou disciplínu z filozofie (Procházka, 2012).

Jeho nejvýznamnější dílo je považována Pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném kulturním a mravním.

Dalším představitelem, který významně přispěl k rozvoji sociální pedagogiky, byl A. I. Bláha (1879 – 1960). Tento filozof a sociolog, který působil na brněnské univerzitě, řešil problémy prostředí a jeho vliv na osobnost člověka v díle Sociologie dětství. Zde tvrdí, že sociální pedagogika řeší prakticky problémy společnosti. Tento spis byl dále rozvíjen v Sociologii inteligence. Bláha, jako hlavně sociolog se například zabýval rozdělováním společnosti do skupin či sociologií rodiny.

Výchova je podle něj prostředek k odstraňování negativních vlivů prostředí (Galla, 1967).

Dalším významným dílem bylo Individuální základy sociální pedagogiky, jejímž autorem je S. Velinský (1899 – 1991), kde se zmiňuje o člověku jako o sociální bytosti, která je společensky ovlivňována (Procházka, 2012). Také se zde pokusil o *„vymezení oboru a úkolů sociální pedagogiky. Podle něho je předmětem sociální pedagogiky rozvoj všech dispozic osobnosti, které doznávají změny pod vlivem prostředí.“* (Kraus, Sýkora, 2009, s. 6).

Jeho témata byly výkony žáků a vzdělávání pedagogů a potřeby jedince.

Následné okupační období a také, že sociologie byla prohlášena za pseudovědu, pozastavila vývoj sociální pedagogiky v České republice. „*Oblast výchovy a vzdělání byla zákonitě pojímána v těsném vztahu ke společenským poměrům a proto byla tedy celá pedagogika chápána jako sociální ze své podstaty. Tudiž nebylo třeba uvažovat o nějaké specifické disciplíně. Teprve v polovině šedesátých let pod vlivem politických změn ke konci padesátých let v SSSR, nastal obrat. Vznikala sociologická pracoviště, začal vycházet Sociologický časopis a tím se otevřel i prostor pro sociální pedagogiku.*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 6 - 7).

Karel Galla (1901 – 1985) vydal v roce 1967 dílo Úvod do sociologie výchovy a tím opět křísí sociální pedagogiku v České republice. Zabýval se sociologií výchovy a vysokoškolské pedagogice.

Návratu sociální pedagogiky do České republiky, mohl pomoci slovenský překlad publikace R. Wroczynského Sociální pedagogika. Zde autor popisuje to, jak je sociální pedagogika pojímána v Polsku (Procházka, 2012).

Další osobností, která přispěla ke vzniku sociální pedagogiky u nás, byl Otokar Chlup (1875 – 1965). „*Otokar Chlup viděl sociální pedagogiku jako normativní vědu a tvrdil, že stanovuje cíle výchovy, tj. sociální ideál.*“ (Bakošová, 1994, s. 7).

Jak již bylo zmíněno výše, v období devadesátých let dvacátého století, začaly vznikat vhodné podmínky pro rozvoj sociální pedagogiky. Sociální pedagogika, se vymezuje jako samostatná vědní disciplína a začíná se učit na vysokých školách v bakalářských a magisterských studijních oborech (Procházka, 2012).

Na vymezení sociální pedagogiky velmi přispěl profesor univerzity v Brně, M. Přadka. Přadka se věnoval tématům jako je rodinné prostředí či prostředí vrstevníků (Bakošová, 1994). Také jako první přinesl poznatky o sociální pedagogice ze zahraničí.

V roce 1990 se začala „*sociální pedagogika používat ve čtyřech významech:*

- *Ve smyslu metodologickém, znamenajícím sociálně – pedagogický přístup k nejrůznějším výchovným situacím, k výchovnému procesu jako sociálnímu jevu odrážejícímu všechny proměny společnosti.*
- *Jako pedagogická disciplína zaměřující se především na výchovný proces a výchovné oblasti, kde je dominantní vliv prostředí, tedy mimo vyučování, v oblasti volného času, v různých mimoškolních výchovných resp. převýchovných institucích, dětských a mládežnických organizacích.*

- *Jako studijní (profesní) obor, který se začal studovat nejen na různých fakultách vysokých škol, ale i na středních, resp. vyšších pedagogických školách.*
- *Jako vyučovací předmět, který měl v oněch letech velmi různorodý obsah, někdy např. suplovat teorii výchovy.*“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 7).

Dalšími významnými osobnostmi, které přispěly k vymezení sociální pedagogiky jako vědního oboru jsou například L. Pecha, Z. Moucha, B. Kraus, J. Haškovec a mnoho dalších o kterých se dozvíme více v následujících kapitolách.

1.4 Vývoj sociální pedagogiky v zahraničí

Vývoj sociální pedagogiky na Slovensku

Sociální pedagogika se zde vytvářela v souladu s českou sociální pedagogikou. České a slovenské osobnosti sociální pedagogiky vzájemně spolupracovali.

V šedesátých letech 20. století byl významným představitelem slovenské sociální pedagogiky Juraj Čečetka (1907 – 1983), docent na UK v Bratislavě. Začal si všimnout otázek literatury pro mládež, osobnosti vychovatelů dospívající mládeže, vztahu studující a pracující mládeže a osvětovou práci. Je autorem knihy *Sociológia v pedagogike*.

Vyzvedává důležitost vlivu sociologie na pedagogiku. Bakošová (2005, s. 7) uvádí: „*Čečetka vnesl do pedagogiky sociologii dílem Sociologie v pedagogice a mezilidské vztahy a seskupování mládeže. Upozornil na to, že společnost vychází z výchovy a výchova je podmíněná společností. Zajímala ho výchova jako sociální jev, její funkce ve společnosti, podmínky a faktory, na kterých závisí výsledek výchovného procesu. Z otázek, které jsou aktuální i dnes, upřel pozornost na sociologické otázky učitelů, jakými jsou nárůst feminizace, profesionální uvědomělost, sociální pozice, zdravotní problémy učitelů.*“

Dále je důležité zmínit Ondreje Baláže, ten vidí sociální pedagogiku jako disciplínu, která řeší vztahy výchovy a společnosti, zabývá se výchovnými aspekty socializačního procesu a rozvíjí své myšlenky v rámci rozvoje osobnosti ve výchovně – vzdělávacím procesu, jak v rodině, tak i ve škole a ve volném čase (Kraus, 2001).

Či Samuela Tedešíka (1741 – 1820), který vytvořil tradici sociálně – pedagogického myšlení. Více o těchto představitelích sociální pedagogiky se dozvíme v následujících kapitolách této diplomové práce.

Anton Jurovský (1908 – 1985) významně přispěl slovenské sociální pedagogice díly *Dítě a disciplína* a *Soulad v rodinném životě*. Zajímal se o kvalitu rodičovství a prostředí vrstevníků.

V roce 2003 byla založena Slovenská pedagogická spoločnosť SAV. Věnuje se snaze o vymezení sociální pedagogiky jako oboru, terminologii a také zakotvení sociální pedagogiky ve slovenské legislativě.

Tak jako v České republice i na Slovensku byl další vývoj sociální pedagogiky pozastaven 2. světovou válkou a opět se začala rozvíjet až po roce 1989.

Disciplíny sociální pedagogiky na Slovensku

Velmi úzký vztah k sociální pedagogice má sociální práce. Jejich vzájemný vztah je velmi složitý. Jejich vývoj se prolíná a je i v dnešní době velmi obtížné jejich oddělení a to jak v teoretické tak i v praktické rovině. Rozvoj sociální pedagogiky a sociální práce byl velmi vysoký v devadesátých letech 20. století.

Bakošová (1994, s. 8) uvádí další disciplíny, které jsou úzce spojeny se sociální pedagogikou na Slovensku. Jsou to např. sociologie výchovy, sociologická pedagogika, pedagogická sociologie, ad.

Aktuální problémy sociální pedagogiky na Slovensku

Jak již bylo řečeno výše, sociální pedagogika a sociální práce byly na Slovensku úzce propojené. Je tedy třeba říci, že sociální pedagogika se zde věnuje výchově ke svépomoci (Niklová, 2009).

Sociální pedagogika je zaměřena hlavně na prevenci lidí všech věkových kategorií.

Problém se vyskytuje ve vymezení oboru sociální pedagogika. Tento problém pramení z toho, že je zde velmi nejasně vymezena terminologie. Tou se zabývá Sekce sociální pedagogiky při Slovenské společnosti SAV, která se snaží vydat slovenský slovník sociální pedagogiky. Dalším problémem jsou nedostatečně stanovené priority.

Sociální pedagogika jako obor na Slovensku

Stejně jako v České republice tak i na Slovensku je obor sociální pedagogika zahrnuta do dvou legislativních dokumentů Ministerstva školství, vědy, výzkumu a sportu Slovenské republiky a Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky. Zde je zakotveno uplatnění absolventů oboru sociální pedagogiky. Tento obor je na Slovensku vyučován na vysokých školách v bakalářském a magisterském stupni.

Bakošová (2005) řadí mezi činnost sociálního pedagoga například kompetence převýchovy, poradenství, prevence, výchovně – vzdělávací kompetence ad.

V dnešní době je současná sociální pedagogika označována jako pomáhající profese.

Vývoj sociální pedagogiky v Polsku

„Ze všech dalších zemí má největší tradici sociální pedagogika v Polsku. Její zakladatelka H. Radlinská pokládá výchovu za složitý a zároveň celistvý proces provázející člověka v celém jeho životě. Tento proces se odehrává v prostředí, které třídí na materiální a duchovní, působící přímo a zprostředkovaně.“ (Kraus, Sýkora, 2009, s. 8).

Dalšími průkopníky sociální pedagogiky v Polsku byli například Janusz Korczak, Aleksander Kamiński či Ryszard Wroczyński. Tito vědci udávali směr polské sociální pedagogice ve 20. století.

Sociální pedagogika v Polsku nebyla na rozdíl od České republiky či Slovenska tolik poznamenána 2. světovou válkou a okupací.

Sociální pedagogika v Polsku se vyvíjela ve čtyřech časových obdobích.

- a) Období 1908 – 1945 nazývané Období sociálně výchovné praxe. Zde pod dohledem H. Radlinské vznikají první publikace se sociálně pedagogickou tematikou. Příkladem může být článek v časopise Muzeum z roku 1908 Pedagogika społeczna nebo kniha Zagadnienie pedagogiki społecznej z roku 1909 (Malova – Niklova, 2007).

V tomto období bylo hlavním cílem ustanovení sociální pedagogiky jako samostatné vědní disciplíny.

Radlinská zachovávala teoretický směr sociální pedagogiky, sociologové její názory řadí do sociologie výchovy (Wroczyński, 1968). Radlinská vycházela například z Paula Bergmanna nebo Paula Natorpa, nejvíce ovšem čerpala z osvětových prací místních pedagogů. H. Radlinská považuje sociální pedagogiku za aplikovanou vědu interdisciplinárního charakteru a má základní oblasti: sociální práci, teorii osvěty dospělých a dějiny sociální a osvětové práce (Hroncová, Emmerová, 2007).

- b) Druhé období se podle Krause datuje od roku 1945 do roku 1989. V počátcích tohoto období se objevovala stagnace sociální pedagogiky. To má souvislost se zrušením první katedry sociální pedagogiky na Lodžské Univerzitě v roce 1950 (Hroncová, Emmerová, 2007).

Tato stagnace končí setkáním sociálních pedagogů ve Varšavě v roce 1957.

Hlavní představitel tohoto období byl Ryszard Wroczynski, kdy jeho dílo Úvod do sociální pedagogiky bylo v roce 1968 přeloženo v Bratislavě do slovenštiny. Zabýval se pedagogikou volného času a profylaxí tzn. neutralizace ohrožení a podpora pozitivních podnětů (Hroncová, Emmerová, 2007).

- c) Třetí období rozvoje sociální pedagogiky nastoupilo v osmdesátých letech 20. století. V tomto období velkých společenských změn se sociální pedagogika znovu připomněla jako praktická věda.
- d) Toto poslední období vývoje sahá od devadesátých let 20. století po současnost. Řeší se vztah sociální pedagogiky a sociální práce, obdobně jako v České republice a na Slovensku.

Nyní popíšeme vztah sociální pedagogiky a sociální práce v Polsku. Pokud se podíváme do německy mluvících zemí, zjistíme, že sociální pedagogika a sociální práce zde splývají. V anglicky mluvících zemích se sociální pedagogika od pedagogiky odpojuje a svoji práci staví na jiných oborech. Jinde zase tyto dva obory existují vedle sebe a společně nalézají uplatnění v praxi (Hroncová, Emmerová, 2007).

V Polsku se sociální pedagogika bere jako teoretická a sociální práce je její praxí (Marynowicz – Hetka, 2007).

Resocializační pedagogika v Polsku

V České republice je resocializační pedagogika známá díky publikaci Resocializační pedagogika (Czapów, 1981). Tato publikace jako první popisuje resocializační pedagogiku jako samostatnou aplikovanou pedagogickou disciplínu. Je zde také charakteristika předmětu, cílové skupiny či vztahů s dalšími vědními obory. Tato kniha vyšla už v roce 1971, ovšem do českého jazyka byla přeložena až v roce 1981 F. Kábelem a Z. Matějčkem.

Maria Grzegorzewska (1888 - 1967) je polská pedagožka, která studovala přírodní vědy na Jagellonské Univerzitě v Krakově. Poté kvůli nemoci a světové válce studovala v Londýně a následně v Paříži na Sorbonnské univerzitě. Zde se začala intenzivně věnovat pedagogikou a psychologií. Po návratu domů do Polska se začala zabývat speciální pedagogikou, kdy v roce 1922 zakládá Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej neboli Národní institut speciální pedagogiky. Také se věnuje vzděláváním učitelů, kdy v rámci tohoto téma založila v roce 1930 Państwowy Instytut Nauczycielski neboli Národní institut pro učitele, který vedla až do 2. světové války.

Maria Grzegorzewska je považována za zakladatelku polské speciální pedagogiky, do které je často zařazována i resocializační pedagogika. Do sociální pedagogiky zařadila: mentální postižení, oblast sociálního nepřizpůsobení a chronické tělesné, neurologické a duševní postižení. Maria Grzegorzewska stála u zrodu Akademie Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej, který založila v roce 1960 jako Instytut Pedagogiki Specjalnej. Resocializační pedagogika je díky Grzegorzewské často zařazována do speciální pedagogiky.

Czapów a Jedlewski rozdělili pedagogiku na dvě oblasti. Obecná resocializační pedagogika a speciální resocializační pedagogika (Czapów, Jedlewski, 1981).

Tito autoři rozdělují věkovou kategorii osob na nezletilé a mladistvé, ovšem dospělí také nejsou z resocializačního působení úplně vyloučeni. V dnešní době se resocializační pedagogika věnuje i dospělým a to v tzv. Resocializační andragogice (Stochmialek, 2001).

Jelikož je resocializační pedagogika v Polsku zařazena do disciplín speciální pedagogiky, měla by tudíž používat jejich metody, což jsou kompenzace, reedukace a zdokonalování.

Současné zaměření resocializační pedagogiky je zapsáno v díle Lesława Pytka – Resocializační pedagogika: vybrané otázky teoretické, diagnostické a metodické.

Tento teoretik působí v Ústavu sociální prevence a resocializace. Podle něj je resocializační pedagogika interdisciplinární aplikovaný obor, jehož tematikou je výchova osob, u nichž se objevila v průběhu socializace porucha. Tyto osoby se nazývají osoby sociálně nepřizpůsobivé a ohrožují jak dotyčného člověka, tak i své okolí (Pytka, 2005).

Polská resocializační pedagogika se momentálně studuje na všech větších polských univerzitách, jako například na univerzitě Gdaňské, Krakovské či Varšavské.

Na Varšavské univerzitě existuje Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji neboli Ústav sociální prevence a resocializace, který je součástí Katedry aplikovaných sociálních věd a resocializace.

V současné době vzniká mnoho děl a teorií na toto téma, jako například teorie tvůrčí resocializace od M. Konopczynského. Tato teorie by mohla obohatit teorii i praxi české sociální pedagogiky (Konopczynski, 2006).

V této teorii je cílem odstranění negativních aspektů v chování člověka.

Podle mě, je resocializační pedagogika v Polsku velmi důležitá oblast speciální pedagogiky. Má mnohaletou praxi a vyšlo mnoho literatury na toto téma, které se opírají o praxi. Resocializační pedagogika v Polsku je velmi inspirativní pro vývoj sociální pedagogiky v České republice v oblasti praxe resocializační práce.

Vývoj sociální pedagogiky v Německu

Sociální pedagogiku v Německu můžeme nalézt i v období středověku, kdy se rozvíjely města. Od 12. století začaly vznikat v těchto městech různé spolky, které poskytovaly jejím členům určitou jistotu. Již ve 4. století našeho letopočtu vznikaly v rámci církve různé spolky, které se staraly o lidi v nouzi. V období novověku se vyvíjel nový problém, a to narůstající počet žebrajících dětí. Tím vznikla i potřeba zakládání sirotčinců. Děti zde byly vychovávány tak, aby mohly co nejrychleji začít pracovat. V této době se objevovala i dětská práce. V roce 1839 byl vydán zákon, který se snažil tyto děti ochránit.

Sociální pedagogika začala mít v Německu velký vliv od 70. let 20. století. Tehdy se totiž sociální pedagogika začala studovat na vysokých školách a to i v doktorském studijním programu. Postupem času zde bylo zjištěno, že sociální pedagogika a sociální práce se nedají nijak lehce od sebe oddělit. Tyto dva obory se v praxi vzájemně setkávají a prolínají. Jejich oddělení jde pouze na teoretické úrovni a v historickém kontextu.

Můžeme říci, že sociální pedagogika v Německu vznikala koncem devatenáctého století. Ovšem nejvýznamnější pro její vývoj bylo století dvacáté.

Mager (1884), Diesterweg (1850) a Natorp (1899) navázali na myšlenky Pestalozziho a zabývali se definicí sociální pedagogiky. Po první světové válce význam sociální pedagogiky velmi vzrostl. I po druhé světové válce sehrála sociální pedagogika svoji úlohu při práci s uprchlíky, nezaměstnanými, zanedbanými dětmi a také práci s mládeží, která potřebovala například náhradní rodinnou výchovu či formovat novou identitu ve spolcích sociální podpory (Jugendsozialwerk).

V 70. a 80. letech začaly v Německu vznikat nové problémy, které měla sociální pedagogika řešit. Jednalo se o bezdomovectví, nezaměstnanost a příchod imigrantů z Asie. V dnešní době se německá sociální pedagogika zabývá migranty, uprchlíky, nakaženými HIV, drogově závislými, nezaměstnanými, zájemci o azyl, lidem tělesně nebo psychicky postiženým apod.

Díky tomuto je sociální pedagogika silně zakotvena mezi školní pedagogikou a speciální pedagogikou.

Jelikož je v Německu sociální pedagogika, jak již bylo řečeno výše, úzce spjata se sociální prací, je tedy nasnadě, něco si o sociální práci povědět.

Sociální práce v Německu má dlouholetou tradici. První důkazy se objevují již před 2000 lety, tedy u vzniku křesťanství. Vznikaly různé křesťanské organizace na pomoc lidem

v nouzi, jako například charita či Diakonie a další různé katolické spolky a jednotlivé církve. Model „social work“ přišel z Ameriky do Německa s příchodem A. Salamon.

Sociální práce v Německu se z počátku moc nestarala o děti a mladistvé. Spíše se zabývala ovlivňováním člověka a metody si brala ze sociologie a pedagogiky. Později, asi ve druhé polovině 20. století, se sociální práce začala ubírat jiným směrem, a to emancipací žen a svépomocnými spolky. Vznikaly nové metody sociální práce, jako například case work, community work a group work. Hlavním sílem sociální práce se stala resocializace člověka zpět do společnosti.

A tak vznikly neshody mezi sociální pedagogikou a sociální prací. Je důležité říci, že v Německu existují tři vzájemně se překrývající pojmy, a to jsou: Sozialpädagogik, Soziale Arbeit a Sozialarbeit.

Je nutno podotknout, že němečtí autoři se dodnes úplně neshodli, ale je většinou přijímán fakt, že existují dva proudy sociální práce (Sozial Arbeit). Těmi jsou sociální pedagogika (Sozialpädagogik) a sociální práce (Sozialarbeit) a jsou si rovni pod pojmem sociální práce (Soziale Arbeit).

Za zakladatele sociální pedagogiky v Německu jsou považováni Paul Natorp a Herman Nohl. Sociální pedagogika zde z počátku vznikala jako společensko – vědní teoretická disciplína, ale následně se tato její pozice obrátila a prakticky se zabývala mládeží, jejich zabezpečením a vznikem institucionalizované sociální práce. Tento obor hraničil a i v dnešní době hraničí s teologií, právem, biologií, politikou, filozofií, psychologií, ekonomikou a pedagogikou.

Podle Niemeyera existují tři východiska sociální pedagogiky:

- *skrze státní zásahy získat podporu pro vzdělávání mládeže, vlastně přemostit mezeru mezi státním vlivem na výchovu mezi školou a branami kasáren. Stát měl zájem, aby získal kontrolu nad mládeží.*
- *teoretické spojení sociální pedagogiky s ekonomikou a podporou vzniku a posílení kapitálu. Ekonomové věděli, že úlohou sociální pedagogiky má být vytvořit pracovní třídu na základě sociální integrace, která podpoří rozvoj továren*
- *velký význam pro sociální pedagogiku v Německu měla i řada církevních spolků sociální intervence, které v této době církev předávala do rukou státu (Niemeyer, 1997, s. 33 - 34).*

Ve dvacátých letech 20. století byla v Německu krize. Ta způsobila i krizi sociální pedagogiky. Objevila se velká nezaměstnanost, se kterou si stát nevěděl rady. Tehdejší sociální politika podpořila program „Vymýcení a separace“, která se snažila separovat zdravou populaci od asociálních a postižených lidí. Byla zavedena sociálně – pedagogická zařízení, ve kterých mohli rasově čistí Němci pracovat. Existovali NSV – Kindergarten neboli nacistické školky, Hitler – Jugnd pro děti mužského pohlaví, opakem k tomu byl Svaz německých dívek Bund Deutscher Mädel, dále NS – Frauenschaft, což bylo něco jako obdoba svazu žen, DAF – Deutsche Arbeitsfront, což byl svaz pracujících a další různé organizace, které měly za úkol sdružovat občany a ve kterých se měly plnit společné cíle. Také začaly vznikat i zážitkové tábory, kde se objevovaly prvky zážitkové pedagogiky. Tyto tábory nebyly určeny pouze pro děti, ale i pro dospělé. Chodili sem právníci, studenti, různí úředníci a také učitelé (Schiedeck, Stahlmann, 1991).

Vznikaly služby pro mládež tzv. Dienste a to z toho důvodu, že většina mužů byla ve válce a nebyl zde téměř nikdo, kdo by mohl pracovat. Tato mládež mimo jiné pomáhala v továrnách, v armádě, či při úklidu škod při bombardování německých měst.

Sociální pedagogika se začala zabývat podporou žen a dětí, kdy sociální pedagogové vedli různá školení. Tato školení zdůrazňovala roli matky a její obrovský význam pro německou národní politiku. Zdrojem financí pro tyto nově vzniklé organizace byly nadace, jako například Winterhilfe. Další občané, kteří byli různě sociálně a zdravotně znevýhodnění, odsouvala vláda do vyhlazovacích táborů nebo byli dáni do ústavů. Sociální pedagogika se jimi nezabývala. Tímto se vize a tradice sociální pedagogiky definitivně změnily.

Také výchova dětí byla zcela změněna. Místo výchovy jedince k samostatnosti a rozvíjení jeho individuality byla podporována výchova dětí jak ve škole, tak i mimo ni, tedy ve volném čase, zcela jiným směrem. Bylo to z důvodu Typenzucht neboli rasistickým „chovem typů“.

Po Německem prohrané válce, potřebovali německé děti zahraniční pomoc, kdy byli přepravováni na výchovu na venkov či do USA. V západním Berlíně vznikala odpočinková centra pro děti. Zde se mohli uplatnit na dlouhou dobu sociální pedagogové. Znovu byly otevřeny církevní spolky, které se staraly hlavně o děti. V roce 1964 vydal Klaus Mollenhauer publikaci Einführung in der Sozialpädagogik, kde znovu popisuje

východiska a úlohy sociální pedagogiky. Hlavní cílovou skupinou sociální pedagogiky jsou podle něj mládež a děti.

V letech 1968 – 1969 se studenti vysokých škol spojili a začali pomáhat bezdomovcům a osobám po výkonu trestu. Vzniklo hnutí pojmenované jako SSK – Sozialpädagogische Sondermassnahmen Köln neboli hnutí na podporu sociálně pedagogických opatření. Bylo určeno pro děti a mladistvé. Zde vznikl pojem „dětské bezdomovectví“. V této době byla kritika center pro výchovu mládeže a výchovných ústavů a to z důvodu nedostatečné péče, špatného zaopatření a často byli i různě zneužíváni. Děti a mladiství na ulicích se často živili krádežemi a prostitucí. Začal vznikat názor, který oproti válečné době byl velmi prosociální, že to jsou také lidé a mělo by se jim v jejich nelehké situaci pomoci. Tato sociální podpora vznikala v Kolíně a s postupem času i v dalších německých městech (Gothe, Kippe, 1975).

Skupina SSK postupně zakládala dětské domovy, dále domovy na půli cesty a chráněné bydlení, také ambulanti sociální pomoc, možnosti stravování a krizová lůžka. S postupem času se složitá situace kolem dětí a mládeže zlepšila.

Vývoj sociální pedagogiky v Rakousku

Sociální pedagogika a sociální práce byly do roku 2007 odděleny. V současnosti se oba tyto obory prolínají.

Počátky sociální pedagogiky spatřujeme v Rakousku se vznikem průmyslové společnosti (Mollenhauer, 1987).

V 18. století byl nárůst počtu obyvatel a tím vznikla nezaměstnanost, nehody či rizika onemocnění. V tehdejší absolutistické státě se vláda snažila oddělovat chudé a pracující pomocí různých útulků či starobinců. Důvodem nebyla jejich separace, ale díky vlivu sociální politiky se stát měl tímto fenoménem zabývat a řešit tuto nastalou situaci. S postupem času začaly vznikat různé instituce, které se důsledky chudoby zabývaly. Těmito institucemi byly například ubytovny pro dělníky, sirotčince a výchovné ústavy. Na základě tohoto se postupně začala tvořit povolání sociální pedagog a sociální pracovník.

Prvním opatřením byl zákon o Žebrotě a darmožroutství, vydané císařem Ferdinandem I. V roce 1552, kde stálo, že za tyto obyvatele je zodpovědná daná obec. Obdobné je to i v dnešní době.

Za období vlády Karla VI. a Marie Terezie se začaly rozšiřovat ústavy pro chudé, blázny, nemocné či sirotky.

Až teprve v dobách Josefa II. se objevil zájem o děti jako takové. Vznikaly ústavy pro děti, kde byly vychovávány. Byly určeny pro děti všech vrstev. První takové zařízení vzniklo v roce 1830 ve Vídni, které vycházelo z teorií Fröbela. Zaměstnanci se vzdělávali pomocí nejdříve různých kurzů, poté jednoletých studijních oborů a nakonec oborů čtyřletých.

2 PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V DÍLECH ČESKÝCH PEDAGOGŮ

V této kapitole, se zaměříme na významné české autory, v jejichž dílech můžeme rozpoznat prvky sociální pedagogiky. Tito autoři významně přispěli k vývoji sociální pedagogiky a její podobě dnes. Dále se podíváme na současné sociální pedagogiky a jejich názory na dnešní sociální pedagogiku v České republice.

2.1 Počátky sociální pedagogiky v českých zemích

Mezi prvními uvádím v této diplomové práci Jana Husa (1371 – 1415), který jako kazatel se snažil o nové uspořádání církve a společnosti. Za svůj prosociální názor k chudým a odporem proti prodeji odpustků se s postupem času dostal do rozporu s církví. Hus v této době kázal při bohoslužbách česky. Následně byl vynesena interdikt, který zakazoval tato česká kázání a Hus byl uvalen do klatby. Po dvou letech na venkově v Kozím Hrádku u Tábora se rozhodl obhájit své myšlenky před církevním sněmem. Následně byl upálen 6. července 1415 (Polášková, Milotová, Dvořáková, 2010).

Z Husových děl jsou asi nejvýznamnější tato:

Výklad viery, Desatera a Páteře, kde vyložil tři základní modlitby. Toto dílo, bylo pro všechny, kteří se kázání nemohli účastnit.

Dalším dílem jsou Knížky o svatokupectví. Zde Hus česky píše o celkovém úpadku církve a o kritice celé společnosti.

Také bychom rádi zmínili díla O šesti bludiech, Postila a Dcerka. Ve spisu Dcerka již můžeme nalézt prvky sociální pedagogiky, je zde popisována výchova dívek. (Polášková, Milotová, Dvořáková, 2010).

Podle Daňhelky (1995) se Husova literární díla dají rozdělit na dvě skupiny. První jsou texty určené ke kazatelskému projevu a druhé pojednávají o výchově.

V době Jana Husa byl Václavem IV. v roce 1409 vydán dekret Kutnohorský, který se na univerzitách změnil poměr hlasů na tři české oproti jednomu německému. Díky tomuto činu Václava IV. se Jan Hus mohl ujmout rektorátu a při přebírání této funkce řekl: „*Učme se taktéž nikomu neublížovat, všem přáti dobrého, míti úctu k starším, nezáviděti rovným, varovati se vypínání, řídit se rozumem a milovati ctnost. Zachovávejme, co je dovoleno, varujme se zlého pro svoji spásu, nestydme se mluvit pravdu.*“ (Bartoš, 1946, s. 52).

Za svého života se Hus snažil o rovnoprávnost všech lidí ve společnosti.

Petr Chelčický (1390 – 1460) je někdy považován za předchůdce Jana Amose Komenského. Toto období je známé hlavně vzrůstem zájmu o literaturu a to také díky novému vynálezu Johannese Gutenberga, knihtisku. Petr Chelčický byl vzdělaný muž, svá díla psal česky a v nich se zaměřoval hlavně na boj duchovní.

Z jeho děl bychom vyjmenovali tato:

O boji duchovním. V tomto traktátu se objevuje mnoho myšlenek Chelčického, například, že člověku má být autoritou hlavně Bible a nejdůležitější je podle něj přikázání Nezabiješ. Dále by člověk měl být pasivní a nevzpírat se zlému, existuje jen meč ducha.

Postila. Tento spis je napsán jako kázání, zde kritizuje církev jako hamižnou a prospěchářskou organizaci.

Sieť viery pravé vychází z evangelického vyprávění o Petrově rybolovu, že pravá křesťanská víra symbolizuje síť, do které se zachycují dobří lidé určení ke spasení a lidé špatní jí trhají. Dvě velryby – papež a císař síť již potrhali tak, že se zde málokterý dobrý člověk zachytí. Dalším dílem Petra Chelčického je traktát O trojím lidu, kde kritizuje rozdělení lidu do tří skupin. Tuto nerovnost odmítá a odkazuje na Bibli (Polášková, Milotová, Dvořáková, 2010). Na základě děl Petra Chelčického vznikla v roce 1458 skupina, kde její členové odmítali světské zákony, nezajímali se o vzdělání, pracovali a jejich životní pravidla určovala Bible. Tato skupina byla pojmenována jako Jednota bratrská. Následně v této skupině začaly vznikat spory ohledně vzdělání a účasti ve veřejném životě. Díky tomuto rozporu začala Jednota bratrská zakládat školy a vytvářet literární díla. Tímto přispěli k rozvoji vyšší vzdělanosti a kultury v českých zemích. Rozvíjeli myšlenky humanismu, které k nim přicházeli z dalších zemí Evropy (Polášková, Milotová, Dvořáková, 2010).

Velmi důležitou českou osobností, která svými díly přispěla k rozvoji pedagogiky a také sociální pedagogiky byl Jan Amos Komenský (1592 – 1670). Jako zakladatel moderní pedagogiky a „učitel národů“ se vyznamenal jako reformátor školství publikacemi jazykových učebnic a děl o výchově. Byl pedagogem, politikem, filozofem, publicistou, prozaikem i básníkem a teologem. Jeho díla byla ovlivňována humanistickými a barokními směry. Je považován za důležitého myslitele střední Evropy v 17. století. Patří k nejvýznamnějším osobnostem v českých zemích. Byl narozen v Nivnici na Moravě a ve dvanácti letech osířel. Studoval na bratrských školách ve Strážnici a v Přerově. Většinu dětství prožil v Uherském Brodě. Poté byl Jednotou bratrskou poslán na vysokou školu do Herbornu v Německu. Po dokončení vysoké školy pracoval jako učitel v Přerově, ve Ful-

neku a také působil jako kněz. Snažil se o rozvoj české vědy. Ovšem byl zastižen bělohorskou pohromou, díky které se začínal zaměřovat na stav výchovy a vzdělávání v českých zemích. Kolem roku 1621 Komenskému zemřely na mor jeho žena i děti. Od té doby se porůznu skrýval u svých přátel ve východních Čechách a až v roce 1628 odešel do polského Lešna, kde organizoval emigraci členů Jednoty bratrské. V Lešnu začal vyučovat na zdejším gymnáziu a v roce 1638 se zde stal i rektorem. Stal se posledním biskupem Jednoty bratrské. Později přijal pozvánku do Anglie, kde se v letech 1641 – 1642 zaměřil na přípravu vševědného programu. Po další krátké návštěvě Lešna odjíždí Jan Amos Komenský do města Elblag ve Švédsku a do uherského Blatného Potoka, kde reformuje školství a vytváří učebnice. Při požáru v roce 1656, během švédsko – polské války přichází o výjimečné dílo, slovník Poklad jazyka českého. V roce 1656 byl již Jan Amos Komenský velmi významnou osobností a díky tomu byl pozván od holandského kupce do Amsterdamu. Zde mu byla nabídnuta čestná profesura na vyšším gymnáziu, Atheneum. Zde vydal spisy Opera didactica omnia neboli Veškeré didaktické spisy. Jan Amos Komenský zemřel zde v Holandsku a je pochován v Naardenu (Polášková, Milotová, Dvořáková, 2010).

Komenského celoživotním krédem bylo:

„Necht' vše samo od sebe plyne, bez jakéhokoli násilí.“ (Floss, 2008, s. 147).

Nyní se pojdme podívat na díla Jana Amose Komenského z kontextu sociální pedagogiky. Jeho myšlenky jsou dodnes stále aktuální a lze se od nich stále mnoho naučit. Podle Procházkovy (2012) nejvíce Jan Amos Komenský přináší sociální pedagogice idea demokratičnosti k výchovně - vzdělávacího procesu, také je to sociální role školy a přesvědčení o silné úkoly výchovy ve smyslu přeměny společnosti a nápravy společnosti pomocí výchovy. Díla Jana Amose Komenského můžeme rozdělit na tři kategorie. Náboženské, filozofické a pedagogické. Mezi náboženské a filozofické spisy řadíme Obecná porada o nápravě věcí lidských, Listové do nebe, zde kritizuje současné problémy a situací chudých, dále Truchlivý, Kšaft umírající matky, Jednoty bratrské, Cesta světla, Labyrint světa a ráj srdce a mnoho dalších.

Pedagogická díla:

Svémi pedagogickými díly se Jan Amos Komenský proslavil po celém světě a můžeme zde nalézt mnoho prvků ze sociální pedagogiky. Jsou to zejména spisy Informatorium školy mateřské, Dvěře jazyků otevřené, Škola hrou, Svět v obrazech, Velká didaktika a v neposlední řadě Brána jazyků otevřená a další. Svůj pohled na knihy vyjádřil ve výroku:

„Dobré knihy jsou brusem rozumu, pilníkem soudnosti a balšámem očí.“

Díla Komenského lze rozčlenit na šest období:

První období byla pro Jana Amose Komenského charakteristická encyklopedická tvorba a tvorba národně – vzdělávací. Toto období trvalo do roku asi 1620. Vychází kniha *Listové do nebe*, kde jsou v kritice sociální nespravedlnosti vidět prvky sociální pedagogiky. Komenský brání chudé. (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008). V letech 1620 – 1627 bylo druhé období Komenského tvorby. Toto období bylo obdobím bitvy na Bílé Hoře, počátkem třicetileté války, protireformačním hnutím, v této době mu také zemřela manželka a děti na mor. Všechny tyto události Komenského velmi zasáhly a výrazně se promítly i v jeho tvorbě. Tvorba byla určena pro lidi trpící a nešťastné, ale také pro české protestanty. V této době napsal díla *Labyrint světa a Ráj srdce*, *O sirobě* či *Truchlivý* (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008).

Další, třetí, období probíhalo v letech 1628 – 1641) nebo také pansofické období. Bylo to v době, kdy Jan Amos Komenský pobýval v polském Lešně a napsal pedagogická díla *Česká didaktika*, *Informatorium školy mateřské* a *Brána jazyků otevřená*. Výchova je podle něj velmi významná a důležitá pro další rozvoj člověka a tím i pro léčbu celé společnosti. Sociálně – pedagogický význam zde spatřujeme v tom, že náprava světa lze docílit jen tehdy, když napravíme školy a člověka (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008).

Krátký pobyt v Anglii označujeme jako čtvrté období Komenského tvorby (1641 – 1642). Napsal pansofické dílo *Cesta světla*, kde uvádí, že vzdělání má sloužit k rozvoji vědy a nápravě světa (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008).

Páté období datujeme od roku 1642 do roku 1656. Toto období můžeme nazvat jako období všenápravné, protože začal Komenský pracovat na díle *Obecná porada o nápravě věcí lidských* (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008).

V posledním, šestém období pobýval Jan Amos Komenský v Amsterdamu. V této době vydává pedagogická díla *Veškeré spisy didaktické* a *Svět v obrazech*. Toto období trvalo od roku 1656 do jeho smrti (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008). V Komenského tvorbě vidíme velmi silnou lásku k lidem. Zasazoval se o mír mezi různými vyznáními a v lidském zdokonalování. To vyjádřil slovy „*Miluj bližního svého jako sebe samého!*“ Po tolika životních útrapách se stal Komenský velmi zasmušilým člověkem, ale na druhou stranu byl také velmi oduševnělý a přesvědčeným o postupném zdokonalení lidstva. Podle něj se může zdokonalovat každý a každý jednotlivec se o to má co nejvíce zasadit. Vzdělání podle něj může pomoci vytvořit harmonický svět (Jůzl, 2010).

Tento pedagogický názor můžeme spatřit v jeho díle *Velká didaktika*, kde píše:

„V dětech jsou skryty nejkrásnější možnosti. Vždyť jim spasitel přivlastňuje království nebeské a dává je za vzor dospělým, protože je při nich všechno prostší a nejsou poskvrněny nevěrou ani hříchem. Je na rodičích, učitelích, kněžích, aby vedli děti k dobrému a aby v nich tak chystali stavivo Božího chrámu. Sem nechť směřuje rozumové vzdělání, které ovšem samo o sobě nestačí bez výchovy mravní a náboženské.“ (Říčan, 1971, s. 34). Komenský jako poslední biskup Jednoty bratrské tímto symbolicky uzavřel českou reformaci. Následné osvícenské období oslabilo vliv myšlenek Komenského na společnost, ale v polovině 18. století vznikla nová církev, obnovená Jednota bratrská vnukem Komenského Daniela Jablonského. Své působení rozšířila až do Ameriky. V tomto období zaznamenáváme návrat k myšlenkám Komenského, kdy se o něm zmiňují Goethe a Herderem byl dokonce Komenský označen jako „apoštol lidství“. Herdera také zaujala Komenského myšlenka „věčného míru, dále lepšího uspořádání lidstva a svědomité péče o lidstvo.“ Dále Josef Jungmann označil Komenského za „přesného a líbezného vyjadřování“ a Palackým byl Komenský dokonce označen jako „dobrodínec lidstva“, který patří „mezi nejvýznamnější muže všech dob a národů“. Komenský je v současné době prezentován jako skvělý pedagog a reformní myslitel a vlastenec. (<http://www.vialucis.cz/>).

Hold prokázal Komenskému a jeho celoživotnímu dílu Gottfried Wilhelm Leibniz v působivé básni, která končí slovy:

...„Přijde čas, kdy zástup dobrých bude tebe, Komenský, a tvé dílo a naděje, ano tvá nevroucnější přání, pečlivě studovat.“ (Pána, 2011, s. 152).

2.2 Sociální pedagogika v 19. a 20. století

Gustav Adolf Lindner (1828 – 1887) se stal prvním profesorem filozofie a pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze a je spojován s počátkem sociální pedagogiky v České republice. Je jedním z nejvýznamnějších pedagogů u nás a velmi významnou osobností z oblasti pedagogiky, filozofie a sociální psychologie. Ve svých dílech považoval výchovu jako přípravu na společenský život a nejen pro určité povolání. Zasazoval se o vzdělání pro všechny (Kraus, 2008).

Zásadním dílem Lindnera byla Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním a je považováno za základ teoretické koncepce sociální pedagogiky v České republice.

Na toto dílo se podíváme trochu konkrétněji a pokusíme se vystihnout jeho obsah a s pomocí analýzy se postupně dozvíme, že výchova v podání Lindnera a pojetí výchovy dnes se od sebe tolik neliší.

a) transdisciplinárnost sociální pedagogiky

Autor již v úvodu práce uvádí:

„Vychovatelství není předně žádnou vědou samostatnou, nýbrž opírá se kol a kol o celou řadu jiných základních věd, o psychologii, etiku, logiku, biologii, sociologii, historii atd., tak že není vůbec vědy, s kterou by se více méně nestýkalo. Nejprve musily tyto vědy jistého stupně svého vývoje dospěti, nežli mohly přispěti pedagogice.“ (Lindner, 1888, s. 3).

b) role rodiny ve výchově

„Nejužším a nejmocnějším společenským svazkem jest rodina. Kdyby se ve společnosti občanské vše sřítilo, rodiny budou ještě držeti pohromadě, nebo zájmy, které je pojí, jsou samou přírodou založeny.“ (Lindner, 1888, s. 28).

c) role prostředí ve výchově

„Výchova v užším smyslu nedokáže ničeho, pokud jest odtržena od přírody a společnosti – výchova jest všemohoucí, pokud dovede zmocniti se obou, stanouc se výchovou v širším smyslu.“ (Lindner, 1888, s. 31-32).

Zde můžeme sledovat analogii s myšlenkami Komenského, který si také velmi dobře uvědomoval velký význam role přírody a společnosti ve výchově jedince.

d) důraz na morálku ve výchově

„Říditi zájmy chovancovy, odvracovati je od nízkého, podlého a obracet je ku vznešenému, mravnému, znamená chovance vychovávat.“ (Lindner, 1888, s. 32-33).

e) prostředky ve výchově

„Aby cíle svého došel, chápe se vychovatel různých opatření jakožto prostředků vychovatelských. Ty jsou buďto přímé, působí-li na samu vůli chovancovu, buď nepřímé, působí-li na pohnutky k ní.“ (Lindner, 1888, s. 77).

Další osobností, která přispěla svými publikacemi, byl Břetislav Foustka (1862 – 1947), který byl jmenován prvním profesorem sociologie na Karlově univerzitě, kde také založil sociologický seminář. V praxi se zabýval postavením slabých ve společnosti a také tzv. degeneračním společenským jevům jako je alkoholismus či prostituce. Vystudoval filozofii na univerzitách v Praze, Berlíně a v Paříži. (<http://www.phil.muni.cz/>).

Publikace *Alkoholism a tělesná výkonnost národa* se zabývá tím, jestli je alkohol pramenem tělesné energie. Druhou část knihy nazval „*Experimentální průkazy o znehodnocování tělesné výkonnosti alkoholem*.“ Na základě vědeckých pokusů na zvířatech i na lidech uvádí: „*Všecky vědecké zkušenosti se tedy zásadně shodují v tom, že celková tělesná výkonnost člověka vlivem alkoholu se snižuje*.“ (Foustka, 1922, s. 32).

Inocenc Arnošt Bláha (1879 – 1960) vystudoval filozofii a sociologii na univerzitách v Praze, Vídni a v Paříži. Poté pracoval jako profesor sociologie na Filozofické fakultě MU a později se stal děkanem. Působil jako ředitel sociologického semináře a vydával Sociologickou revue společně s E. Chalupným aj. L. Fischerem. Založil Brněnskou sociologickou školu. (<http://www.muni.cz/>).

Sociálně pedagogické myšlenky I. A. Bláhy v díle:

Dítě a prostředí (1933)

I. Část všeobecná. Význam prostředí

V této části Bláha poukazuje na to, že výchova, pro to, aby byla úspěšná, musí zahrnovat tři složky, od kterých se odvíjí další vývoj dítěte, a to složku tělesnou, duševní a sociální. Bláha uvádí: „*Má-li se výchova dopracovat žádoucích úspěchů pro blaho dítěte i společnosti, musí být pamatováno na to, že výchovná činnost musí obsáhnout všechny složky, na nichž záleží rozvoj dítěte, tj. i složku tělesnou i duševní i sociální (prostředí)*.”

Neboť celý člověk, to není jen tělo a duše, nýbrž i jeho prostředí. Bude-li se vychovatel obracet se svou prací výchovnou jen k tělu a duši dítěte a bude-li zanedbávat složku sociální, může se mu stát, že i když do své práce vloží to nejlepší ze svého já (své vědění, svou lásku, svou pracovitost), činnost jeho se nepotká se zdarem, poněvadž bude rušena nepříznivými vlivy sociálního prostředí, vlivy často protivýchovnými, protispolečenskými. Zdravé

tělo, zdravá duše a zdravé prostředí, to jsou nejpříznivější podmínky úspěšné výchovné činnosti. Tajemství úspěchu je v umění navodit tyto příznivé podmínky.“ (Bláha, 1933, s. 7).

II. Část zvláštní

1. Technicko-hygienická úprava prostředí

Zde Bláha vysvětluje tzv. „kolektivní moment rodinného života.“ Jak sám autor popisuje: *„Je to v první řadě to, co bychom mohli nazvat technickou jeho stránkou. Je to sám hmotný prostor, byt, v němž se rodinný život vyvíjí, technické jeho podmínky, jako velikost bytu, hustota obyvatelů bytu i hustota bytů vůbec a pak ovšem i hygienická úprava tohoto rodinného prostředí.*“ (Bláha, 1933, s. 8).

2. Prostředí hospodářsko-sociální

Zde se Bláha věnuje problematice dětské práce, která už momentálně není aktuální. O tomto autor píše:

„Ne že by problém dětské práce byl problémem úplně novým. Je to problém velmi starý. Dnes si jen plněji uvědomujeme jeho zhoubný zdravotní, sociální i mravní obsah. Nechceme tvrdit, že by dítě nemělo pracovat. Naopak, každé dítě by mělo mít příležitost k práci stejně jako ke hře a k zábavě. Mělo by však být vzdalováno od práce výdělečné v době, jež je určena jeho normálnímu rozvoji. Neboť účinky dětské práce jsou pro dětský organismus a jeho normální vývoj vážné a často osudné. Dítě, které jde do práce, zakrňuje tělesně i duševně, namnoze i mravně. Dětská práce zdržuje, ne-li naprosto ochromuje souměrný vývoj dětské síly, svěžesti a zdraví.“ (Bláha, 1933, s. 15).

3. Prostředí duchovní a mravní

Podle Bláhy jsou pudy, fantazie, city, vůle a rozum základními složkami dětské osobnosti a říká, že se tyto složky vyvíjejí nerovnoměrně. Tímto klade důraz na prostředí, které je nutné neustále upravovat vzhledem k vývoji dítěte. *„Umět i moci toto prostředí upravit takovým způsobem, aby jeho působení bylo ve smyslu určitého ideálu výchovného co nejúčinnější, jest jeden z nejobtížnějších problémů pedagogiky*“ (Bláha, 1933, s. 19).

4. Poruchy dětské osobnosti a prostředí

Dle Bláhy rozvrácené rodinné prostředí plodí „rozvrácené existence“:

„Začtete se do života vrahů, prostitutek, lidských ztroskotanců a uvidíte, že rozvrácené tyto existence zpravidla vyšly z rozvrácených rodinných prostředí. Každý člověk má právo na chléb, práci, vzdělání, štěstí. To jsou základní lidská práva. Nuže, jsou lidští jedinci, jimž všechno toto bylo odepráno. Ti, kteří pak vyrůstají uprostřed podmínek, jež kříží tato základní lidská přání, přání po sebezáchovném zajištění, po ubránění se před všemi nepříjemnostmi života, kteří musí stále a znovu a znovu marně zápasit proti rušivým vlivům, dospějí konečně k tomu, že se v nich vyvine něco zvláštního a hrozného, jistý stav duševní, v němž je obsaženo vše: závist, hněv, vzdor, nenávisť, v němž pálí bolest všech utrpených křivd, všech zničených snů, všech hořkých zklamání, všech marných přání po snesitelném životě, po mzdě, práci, vzdělání, lásce, štěstí, všechno zoufalství marných bojů – což vše ztvdne v nenávisť a zarputilý postoj vůči společnosti – postoj zločinecký.“ (Bláha, 1933, s. 41).

Podle Bláhy jsou láska, autorita a kázeň nejdůležitější výchovní činitelé. Pokud se tito činitelé ve výchově nevyskytují, plodí to jedince protispolečenské a bez citu.

V knize *Dítě a prostředí* se zaměřuje na vliv sociálního prostředí na jedince. Zde použil také pojem sociální pedagogika, ovšem pouze ve velmi širokém slova smyslu. Tvrdí, že pedagogika je sociální, protože cíle výchovy jsou společenské.

Stanislav Velinský (1899 – 1991) vystudoval filozofickou fakultu na Karlově univerzitě a poté zde pracoval v Psychologickém ústavu. Také působil v Psychologickém ústavu v Paříži a na Teacher's College v New Yorku. Po návratu do České republiky získal doktorát a pracoval jako výpomocný učitel v Brně – Husovicích. Poté pracoval v pedagogickém semináři filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Snažil se o zvědečtění pedagogiky a psychologie (<http://www.phil.muni.cz/>).

Dílo *Individuální základy sociální pedagogiky*. Zde Velinský píše o velkém vlivu sociologie na vývoj sociální pedagogiky. Podle něj existují tři problémy, o které se pedagogika a sociologie dělí.

Prvním problémem je sociologie školy. Zabývá se školou jako sociální institucí, souvislostmi s jinými institucemi či jejímu vzniku (Velinský, 1927).

Druhým problémem je sociologie výchovy, která se na pedagogiku dívá jako na specifické interindividuální působení, a která svým popisem a analýzou náleží do sociální psychologie. Zařazuje sem zkoumání úkolů výchovy vzhledem k poměru k celku sociálního dění a určení cílů a motivů. Cíle jsou sociální, a proto se řadí do sociologie (Velinský, 1927).

Třetím odvětvím je, dle Velinského, sociální pedagogika, o které se mluví:

„Sociální pedagogika je částí pedagogiky vůbec, protože jde jí o transformace tendencí, pokud jsou ovlivňovány společenským prostředím, v němž individuum žije, a které tu působí jako stimulans transformace. Poněvadž účinky meziindividuálních vztahů jsou charakteru psychologického, vybočují samy z oboru jevů kolektivních a sociologie sama přímou pozornost jim nevěnuje.“ (Velinský, 1927, s. 36 - 37). V této publikaci se Velinský také zabývá individuálními tendencím, které jsou sociálního významu. Jejich genezi a dynamiku by měla zkoumat právě sociální pedagogika. Autor zdůrazňuje, že teorie pedagogiky stojí na empirických poznatcích, na hromadění a třídění faktů. (<http://www.phil.muni.cz/>).

Karel Galla (1901 – 1985) vystudoval na Karlově univerzitě dějepis, zeměpis a filozofii. Také se věnoval sociologii a v roce 1949 se stal profesorem pedagogiky na Univerzitě Karlově. V této době byla sociologie považována za pavědu. Poté v roce 1970 se stal děkanem. Také přednášel na Masarykově univerzitě v Brně a působil zde v sociologické společnosti. V době, kdy pracoval jako profesor pedagogiky se nejvíce věnoval sociologií výchovy a vysokoškolskou pedagogikou (<http://www.phil.muni.cz/>).

Ze sociálně - pedagogického hlediska je nejvýznamnější dílo:

Úvod do sociologie výchovy, kde Galla tvrdí, že úkolem sociální pedagogiky je plnit společenské cíle a realizovat sociální úkoly (Galla, 1967).

2.3 Sociální pedagogika dnes

Jak jsme již zmínili v předchozích kapitolách, zlomem v rozvoji sociální pedagogiky nastalo období devadesátých let 20. století. Byl vymezen předmět sociální pedagogiky a postupně se rozvíjela sociálně pedagogická pracoviště, kde bylo možno sociální pedagogiku studovat. Šlo ji vystudovat jak v bakalářském, tak i v magisterském stupni na vysokých školách. V této době také autoři začali publikovat své práce, kde se zabývali pojetím, cíli a obsahem sociální pedagogiky. V této kapitole se zaměřím na nejvýznamnější osobnosti současné české sociální pedagogiky.

Prof. PhDr. Mgr. Pavel Mühlpachr, Ph.D. (1962) studoval vychovatelství na Pedagogické fakultě a následně také sociologii na Filozofické fakultě na Masarykově univerzitě v Brně. Disertační práci napsal na Palackého univerzitě v Olomouci na katedře andragogiky a so-

ciologie. Titul docent získal z obory pedagogika na Masarykově univerzitě v Brně. Ve svých dílech se zaměřuje na tři oblasti.

- Sociální a speciální pedagogika
- Andragogika
- Sociální patologie a sociální práce

Je významný svou přednáškovou činností na vysokých školách jak v České republice, tak i v zahraničí. Pavel Mühlpachr je člene vědecké rady Pedagogium Vysoké školy sociálních věd ve Varšavě dále členem vědecké rady časopisů Pedagogika Spoleczna a Resocjalizacja Polska a také členem Americké gerontologické společnosti se sídlem ve Washingtonu (<http://www.imsbrno.cz/>).

Zde se můžeme podívat na jeho publicistickou tvorbu:

Sociální práce jako životní pomoc (2006)

Gerontopedagogika (2004), *Sociální gerontologie* (2004)

Metodologie speciální pedagogiky (2004)

učební texty například:

Speciální pedagogika (2010)

Andragogika (2010), *Sociální patologie* (2010)

Sociální práce (2004)

Geragogika pro speciální pedagogy (2001).

Doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D. (1952), který získal habilitaci za práci Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi. Pracoval ve Vězeňské službě České republiky v úseku vzdělávání personálu vězeňské služby a na jejím generálním ředitelství.

V současnosti pracuje na Institutu mezioborových studií a je zde vedoucím Katedry pedagogiky a psychologie. Jeho hlavním bodem zájmu jsou obory penitenciaristika a penitenciární pedagogika.

Prof. PhDr. Milan Přadka, DrSc. (1933 – 2012). Byl děkanem Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Přadka se řadí mezi zakladatele sociální pedagogiky v českých zemích a ve své práci se zabýval hlavně pedagogickou teorií, filozofií výchovy a historií sociální pedagogiky a také vlivem prostředí na jednotlivce. K tomuto tématu říká:

„V sociální pedagogice platí více než v kterékoli jiné pedagogické disciplíně, že její cíle se mění se změnami společnosti v konkrétním čase a na konkrétním území.“

Vlivu prostředí na výchovu se zabíral v práci *Výchova a prostředí*, kde autor uvádí: „*Prostředím se obvykle rozumí komplex dosti různorodých vnějších jevů, které na člověka působí zcela živelně. Prostředí má na vývoj člověka značný vliv. Je možno mluvit o vlivu prostředí přírodního neboli geografického, prostředí sociálního a prostředí domácího. Není pochyb o tom, že každé z nich člověka specificky ovlivňuje.*“ (Přadka, 1978, s. 15).

Prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc. (1943) působí jako profesor od roku 2001. Studoval Přírodovědeckou fakultu na Univerzitě Palackého v Olomouci obor matematika a pedagogika. Jeho přednášky se věnují hlavně tématům: základy a metodologie pedagogiky, sociální pedagogika, sociologie výchovy a sociální patologie. Ve své praxi se účastnil mnoha mezinárodních grantů a výzkumných úkolů, kde působil jako řešitel a koordinátor. Příkladem může být Výzkumný záměr MŠMT, Sociální analýza mládeže a východočeském regionu. Stal se členem několika vědeckých rad a v současnosti pracuje na Katedře sociální patologie a sociologie v Hradci Králové (<http://www.uhk.cz/>).

Problematice vlivu prostředí na výchovu se zabýval v práci:

Člověk, prostředí, výchova, k otázkám sociální pedagogiky (2001)

Mimo to se v tomto díle věnoval i typologii prostředí, kde rozdělil prostřední na:

- makroprostředí
- regionální prostředí
- c) lokální prostředí
- d) mikroprostředí

Z tohoto výčtu je významné lokální prostředí, protože se jedná o místo bydliště jedince, kde jak víme, probíhají školní a mimoškolní aktivity. Dochází zde ke kontaktům s vrstevníky jedince a s nimi tráví volný čas.

Doc. PhDr. Julius Sekera (1952), CSc. Momentálně působí na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě jako Vedoucí katedry sociální pedagogiky.

Ve svých dílech se zaměřuje na etopedickou a resocializační tematiku.

Jako příklad z jeho děl jsme vybrali tato:

Dosavadní výzkumy v dětských domovech se školou a ve výchovných ústavech (2008) Extrémní polohy klimatu v pedagogických sborech reedukačních zařízení (2007) Interperso-

nální chování vychovatelů (2002) Diagnostika mezilidských vztahů v pedagogických sborech (1993) (<http://www.pdf.osu.cz/>).

Doc. PhDr. Jiří Němec, Ph.D. (1970) v roce 1998 začal pracovat na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Nyní působí na Katedře sociální pedagogiky jako prorektor pro záležitosti studentů a od roku 2002 je vedoucím katedry. Je členem akademických rad a dalších orgánů Masarykovy univerzity.

Jako pedagog se zabývá metodologií pedagogiky a sociální pedagogiky teorií a metodikám výchovy, teorií a praxi her jako výchovného prostředku a pedagogice volného času (<http://www.muni.cz/>).

Jeho tvorba:

Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření (2010)

Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času (2002)

Od prožívání k požitkářství (2002)

Doc. PhDr. Dana Knotová, Ph.D. Jejími hlavními tématy jsou sociální pedagogika a pedagogika volného času. V pedagogice volného času sleduje zájmové vzdělávání a vliv prostředí na kvalitu a dostupnost výchovně – vzdělávacích a sociálních služeb.

O pedagogice volného času píše v habilitační práci na téma Pedagogické dimenze volného času.

Ve své práci popisuje Knotová prostředí, jehož prostřednictvím se zprostředkovává vzdělávání a výchova člověka.

Jsou tři části:

- volný čas jako fenomén
- volný čas z pedagogické perspektivy
- nynější stav výchovy ve volném čase

(<http://www.phil.muni.cz/>).

Ze sociálně - pedagogického hlediska je v publikaci zajímavá část, kterou nazvala „*Děti a mládež ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a možnosti výchovy ve volném čase.*“ Autorka definuje znevýhodněné prostředí: „*Sociokulturně znevýhodněné prostředí je prostředí, které neumožňuje dostatečně rozvinout potenciál člověka (především dítěte), včetně jeho schopností a dovedností*“ (Knotová, 2011, s. 65).

Dana Knotová uvádí, že největší skupinou, kde se nachází největší množství sociálních problémů, jsou Romové. Ve své knize vytvořila různé programy na podporu romských dětí. Za nejdůležitější organizace považuje organizaci Člověk v tísni a DROM (Knotová, 2011).

Další vybrané publikace:

Jaká je současná sociální pedagogika (2012)

Perspektivy sociální pedagogiky v České republice (2012)

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA V ZAHRANIČÍ

V této kapitole se podíváme na vzestup sociální pedagogiky a její současnou podobu v zemích, jako jsou Slovensko, Německo, Polsko a Rakousko.

3.1 Sociální pedagogika na Slovensku

Sociální pedagogika je speciální disciplína, která spolu s dalšími vědními disciplínami participuje při řešení mnohých sociálně – výchovných problémů ve společnosti. Jejím cílem je výchova ke svépomoci, obnovení normality člověka, intervence do socializačních procesů u dětí, mládeže, ale i dospělých, při čemž také její kompetence spočívají v preventivních činnostech. Její úlohou je prevence, řešení, eliminování sociálních problémů a nežádoucích sociálních jevů ve společnosti se zřetelem na posilování pozitivních sociálně – výchovných vlivů a vytváření optimálních životních podmínek a souladu mezi jedincem a sociálním prostředím ve smyslu rozvoje jedince jako bio-psycho-socialní bytost. Sociální pedagogika v současnosti musí reagovat na mnohé problémy ve společnosti, což se odráží i na širokém okruhu problémů, které řeší.

Současná sociální pedagogika na Slovensku

Jedním z aktuálních problémů sociální pedagogiky je vymezení předmětu sociální pedagogiky, protože ještě stále existují různé přístupy k jeho vymezení. Přesné vymezení předmětu určité disciplíny patří však k základním atributům uznané dané vědy (J. Hroncová, 2007). S vymezením předmětu sociální pedagogiky je nutné řešit otázky terminologického charakteru, na které poukazuje i B. Kraus (2001) a též vymezení priorit, kterým se má sociální pedagogika v podmínkách euroregionu zabývat. Ve Slovenské republice je otázka kategorizace pojmového aparátu sociální pedagogiky v současnosti v rozpracované rovině, přičemž významnou mírou se na tom podílí Sekce sociální pedagogiky při Slovenské pedagogické společnosti SAF v Bratislavě pod vedením Z. Bakošové, která byla založena v roce 2003. Jedním z cílů Sekce sociální pedagogiky je vytvoření terminologického výkladového slovníku sociální pedagogiky. Na tvorbě se podílejí členové Sekce sociální pedagogiky při SAF. Jednou z dalších priorit Sekce sociální pedagogiky je i vytvoření odbor-

ného časopisu z oblasti sociální pedagogiky, který by rozvíjel sociální pedagogiku v oblasti vědy a výzkumu podobně jako je například v Polsku.

Dále vystupuje do popředí řešení vztahu sociální pedagogiky a sociální práce a též jiných věd (pedagogiky volného času, andragogiky apod.).

Sociální pedagogika a sociální práce se historicky rozvíjeli jako velmi blízké disciplíny nejvíce v evropském kontextu. V zahraničí, ale i na Slovensku se setkáváme s různými přístupy, či už v teoretické rovině, ale i vymezení studijních oborů na jednotlivých fakultách jako uvádí J. Hroncová (2007), v současnosti ještě není možné jednoznačně odpovědět na otázku, který přístup při řešení vztahů sociální pedagogiky a sociální práce (diferenční, identifikační a konvergentní) je na Slovensku dominantní, i když se v teoretické rovině prezentuje nejvíce konvergentní přístup (J. Hroncová, Z. Bakošová, P. Ondrejko, A. Hudecová a další). Otázkami vztahu sociální pedagogiky, sociální práce a andragogiky věnuje značnou pozornost i C. Határ v publikaci pod názvem: Sociální pedagogika, sociální andragogika a sociální práce. Při pojímání vztahu mezi sociální prací a sociální pedagogikou se přikláníme k jejich vzájemné konvergenci, přičemž sociální práce se orientuje nejvíce na oblast terapie a rehabilitace a sociální pedagogika na oblast prevence se zřetelem na primární a sekundární prevenci s důrazem na děti a mládež. K aktuálním problémům patří též otázka sjednocení obsahu studijního programu sociální pedagogiky, o který se ze strany studentů velký zájem (J. Hroncová, 2007).

Studuje se například na Pedagogické fakultě univerzity Komenského v Bratislavě, Pedagogické fakultě Univerzity Matěje Bela v Banské Bystrici, Fakultě přírodních věd v Žilině a dalších. I nadále je potřeba rozvíjet sociální pedagogiku v teoretické, ale i v praktické rovině prostřednictvím monografie, posilnit, prohloubit a pozdvihnout další vzájemnou spolupráci pracovišť z oblasti vědy, výzkumu a praxe výměnnou zkušeností na vědeckých zkušenostech a odborných seminářích realizovaných na Slovensku, ale i v zahraničí, ze kterých uvádíme, alespoň některé:

„Súčasný stav sociálnej pedagogiky na Slovensku“ konaná dne 2. 2. – 3. 2. 1999,

„Sociálny pedagóg“ konaný dne 24. 9. 2004,

„Sociální pedagogika v současné společnosti“ (2006),

„Akční pole sociální práce aneb sociálně - pedagogické otázky současnosti“ konaná dne 2. 4. 2007,

Socialia 2007, která se realizovala na pedagogické fakultě univerzity Matěje Bela v Bánské Bystrici.

Sociální pedagogika se v historii věnovala širokému okruhu problémů, což vyústilo i v nejednotnost jejím předmětu. Ze širokého okruhu problémů se zaměřovala především na oblast preventivních aktivit. V současnosti realizování prevence patří k dominantním úlohám sociální pedagogiky, což souvisí i s nárůstem sociálních deviací u dětí, mládeže, ale i dospělých. Na to poukazuje ve svém příspěvku „Prevencia sociálnopatologických javov u detí a mládeže v predmete sociálnej pedagogiky – história, súčasnosť, perspektívy“ i

J. Hroncová (2007).

V teoretické rovině patří též k aktuálním problémům sociální pedagogiky dopracovat metodiku sociálně – výchovné práce, které z Z. Bakošová popisuje i v knize pod názvem Sociální pedagogika pro střední pedagogické školy, pedagogické a sociální akademie a pedagogické a kulturní akademie (2005).

Dále uvádí, sociální pedagogika nemá výzkumné pracoviště, které by zkoumalo potřebné sociálně – výchovné problémy. Založení vědecko – výzkumného pracoviště by zkvalitnilo oblast vědeckého výzkumu a zároveň posílilo autonomii sociální pedagogiky na Slovensku. Také je aktuální otázka rozpracování profesiogramu a legislativy zakotvené funkce sociálního pedagoga v různých rezortech, což by umožnilo rozšíření kompetencí sociálního pedagoga v praxi. Rozšířením kompetencí pro sociálního pedagoga by se vytvořilo širší pole působnosti, kde by se mohl sociální pedagog uplatnit. Na Slovecku jako první model kompetencí sociálního pedagoga teoreticky rozpracovala Z. Bakošová. Podle Z. Bakošové (2006, s. 25 – 26) mezi speciální kompetence sociálního pedagoga patří:

„výchovno-vzdelávacia kompetencia, kompetencia prevýchovy,

kompetencia poradenstva, kompetencia prevencie a manažérska kompetenci“.

K uvedeným kompetencím by se mohly přiřadit i kompetenci sociální, která by také spočívala v následujících schopnostech: komunikativnost, schopnost spolupracovat s učiteli, rodiči, odborníky z jiných institucí, schopnost týmové práce, prosociálnost apod.

V sociálně – pedagogické odborné literatuře na Slovensku věnuje značnou pozornost kompetencím sociálního pedagoga i C. Határ v knize Základy sociálnej pedagogiky pre pomáhajúce profesie (2007). Mezi klíčové profesionální kompetence sociálního pedagoga zařazuje: edukativní, reedukativní kompetence, poradenské, sociálně – pedagogcko diagnostic-

ké a prognostické kompetence, kompetence sociálně – výchovné prevence, intervence, profylaxe a terapie, organizačně, manažerské, evaluační, administrativní, komunikační a kooperativní kompetence a další.

Popisovaný model kompetencí sociálního pedagoga je koncipovaný velmi všeobecně přičemž zahrnuje specifika jednotlivých problémových situací klientů a rezortů, kde by se mohl sociální pedagog uplatnit. Sociální pedagog by se měl prioritně zaměřit na oblast prevence se zřetelem na děti a mládež, přičemž na oblast terapie, by se mohl zaměřit sociální pracovník. Široký okruh možností uplatnění sociálního pedagoga v praxi souvisí i s nesjednocením profilu absolventa sociální pedagogiky a vymezením jednotlivých specifíků oproti jiným profesím.

3.2 Sociální pedagogika v Německu

Nyní se podíváme na autory, kteří pomohli vývoji sociální pedagogiky do dnešní podoby. Budeme se věnovat teoretikům a praktikům, kteří v této oblasti zanechali velmi znatelnou stopu.

V úvodu si představíme Friedricha Fröbela (1782 – 1852), který ve výchově zdůrazňoval hlavně individualitu dítěte. Důležité byly podle něj vlivy matky, vrstevníků, rodiny a samosřejmě i pedagogů ve škole. Výchova má být poskytnuta všem, nehrálo pro něj žádnou roli jejich vyznání, státní příslušnost či pohlaví. Za to, že pro něj nebylo důležité náboženství, se dočkal kritiky ve Švýcarsku s tím, že podporoval bezkonfesní křesťanství. V průběhu svého života se zabýval metodikou vedení dětí v mařešských školách, kde se děti měly učit pomocí veršů, hraček a dalších různých učebních pomůcek. Tato metodika se postupně rozšiřovala do celého světa.

Adolf Diesterweg (1790 – 1866), jak již bylo řečeno výše, poprvé použil pojem sociální pedagogika a to v publikaci vydané v roce 1851 Příručka pro německé učitele. Tento pojem však již definoval K. Mager v roce 1844, ale Adolf Diesterweg jej řádně objasnil. Podle něj je sociální pedagogika významná pro nevzdělané matky a otce, sociální pracovníky a učitele na základních školách.

Již řečený Karl W. E. Mager (1810 – 1858) poprvé použil termín sociální pedagogika v časopise *Pedagogická revue* v roce 1844. Tento poznatek byl zjištěn v osmdesátých letech 20. století.

Další osobností, která významně přispěla k vývoji sociální pedagogiky v Německu byl Adolf Kolping (1813 – 1865). Kvůli nedostatku financí v rodině se vyučil ševcem, ale později vystudoval obor teologie a stal se knězem. Byl zakladatelem tzv. Kolpingových domů, kde probíhaly volnočasové aktivity pro řemeslníky. První „Dům“ byl založen v roce 1849 a s postupem času se začaly objevovat po celé Evropě. Kolpingův dům měl za úkol alespoň částečně nahrazovat rodinný domov, nabízel zázemí pro mladé učně a tovaryšům. Mládež zde byla se svými vrstevníky a tím pádem mohli podnikat společné akce s pomocí a doprovodem personálu Domů. Adolf Kolping byl významným praktikem sociální pedagogiky.

Johannes Schilling (1828 – 1910) byl metodikem sociální práce. Sociální pedagogiku bral jako pomoc všem věkovým kategoriím, hlavně dětem a mládeži. Předškolní a mimoškolní pedagogiku chápe jako další pole působnosti sociální pedagogiky.

Opakem Adolfa Kolpinga byl teoretik Paul Natorp (1854 – 1924), který se zabýval teorií sociální pedagogiky. Své poznatky čerpal z antiky od Platóna. Znovu propojil výchovu a společnost. *„Člověk se stává samotným člověkem skrze lidskou společnost“* (Natorp, 1985). Natorp tvrdí, že sociální pedagogika je vzděláváním ve společnosti a pomocí společnosti. Vyzdvihl stát jako hlavního hybatele vzdělávání. Toto bylo z důvodu, že Natorp bral stát jako ideu. Je autorem čtyř dimenzí sociální pedagogiky.

Alice Salamon (1872 – 1948) je považována za zakladatelku sociální práce v Německu a společně s dalšími za vytvoření teorie a praxe sociální pedagogiky. Nejvíce se zaměřila na matky v materiální a sociální nouzi. Chtěla, aby ženy z vyšších tříd těmto matkám pomáhaly. Tímto mělo dojít k propojení těchto tříd a ke vzájemnému sblížení. V oblasti sociálních pracovníků popsala Alice Salamon jejich kompetence. Ve své praxi se zabývala studii o problémových skupinách dětí, mladistvých a matek bez manžela. Založila Deutsche Akademie für soziale und pädagogische Frauenarbeit neboli Německou akademii pro sociální a sociálně – pedagogickou práci žen. Snažila se propojit různé společenské třídy a také se zasadila o aplikování principů americké sociální práce do Německa.

Hermann Nohl (1879 – 1960) zakotvil sociální pedagogiku jako samostatnou vědní disciplínu, určil vztah edukátora a edukanta. Ve své praxi se věnoval dětem v dětských domovech. Zavedl termín profylaxe, který popsal jako aktivitu sociálně – pedagogické intervence.

Jeho hlavní myšlenkou bylo: „*Existují dvě cesty k vytvoření národa: politika a pedagogika.*“ (Nohl, Pallat, 1966).

Po následné válce zřídil institut pedagogiky na univerzitě v Göttingenu.

Kurt Hahn (1886 – 1974) zřídil v Německu organizaci Salem a také založil Outward Bound Sea School, kde se praktikovala zážitková pedagogika. Ze své praxe z vyučování zážitkové pedagogiky vytvořil kurikulum, které obsahovalo například tvorbu projektů, sport či záchranné služby. Například u tělesného cvičení se měl člověk upevnit ve své vytrvalosti nebo při tvorbě projektů je důležitá hrdost na výsledek projektu a zpětné vazby při jeho realizaci. Zasadil se o potlačení rozpadu civilizace tím, že učil prosociálně. Učil ctnosti jako svědomitost, iniciativu, statečnost, tělesné cvičení a lidské spolupodílení se. V období války se Kurt Hahn zaměřil na hledání kladů válek a zjistil, že válečné nadšení může být srovnáváno s pocitem užitečnosti v práci v záchranném sboru. Výsledkem pro něj bylo, že začal zakládat kurzy pro členy horských služeb, bylo to v Alpách ve městě Berchtesgaden v Německu a také kurzy pro členy vodní záchranné služby ve Walesu. V návaznosti na Pestalozziho, Makarenka a Korczaka Kurt Hahn vytvořil sociálně pedagogický koncept. V praxi se také zabýval sociálně – pedagogickou výchovou mladistvých v mimoškolních zařízeních. Podle něj mimoškolní pedagogika zanechává v dětech hlubokou stopu.

Carl A. Mennicke (1887 – 1959). Významným dílem Mennicka je kniha Sociální pedagogika. Toto dílo psané holandsky popisuje obor sociální pedagogika a hlavně se zaměřuje na její historický kontext. Sociální pedagogika je podle něj společenské učení. Hlavní cílovou skupinou sociální pedagogiky by měly být různě ohrožené skupiny a z pohledu jako celku i celá společnost. Srovnával sociální pedagogiku v různých zemích jako je Anglie, Rusko, Amerika či skandinávské země. Podle něj je sociální pedagogika reakce na postmoderní problémy (Beck, 1986).

Dalším sociálním pedagogem, kterého v této diplomové práci jmenujeme je Klaus Mollenhauer (1928 – 1998), který vydal publikaci s názvem Úvod do sociální pedagogiky (Einführung in die Sozialpädagogik). Byla vypracována jako přehledová studie, kde se Mollenhauer snažil ukotvit sociální pedagogiku do společensko – vědních disciplín. Napojit tedy sociální pedagogiku k obecné pedagogice. Svou prací pomohl k vypracování problematiky mezigeneračních konfliktů a rozporů mezi rodinou a společností. Jako vychovatel se zabýval problematikou chování mládeže a na toto téma vydává i publikaci s názvem Sociálně – pedagogické diagnózy, kde shrnuje své dosavadní poznatky s prací s obtížně vychovatelnou mládeží. Stanovil dimenze – čas, místo a sociální prostředí – o nichž tvrdí, že mladistvého velmi ovlivňují v jeho životě „Lebenswelt“. Tento termín zahrnuje sociální pozici inividua, která se nechává ovlivňovat sociálním prostředím, etnikem, regionem a materiálním zázemím (Mollenhauer, Uhlendorff, 1992).

Ve svých pracích zaznamenal problémy sociálně pedagogické diagnostiky a toto podstoupil hermeneutickému zkoumání.

V současné době je hlavním bodem sociální pedagogiky v Německu člověk. Aby se mohl každý člověk účastnit společenského života, musí sociální pedagog v člověku posilovat jeho autonomii.

Sociální pedagog by se měl podílet na řešení problémů, mluvit o nich a tomu slouží právě vysokoškolská příprava v Německu. Je zde velký podíl praktických činností. Zaměřují se na rodiny, drogově závislé, seniory či na postižené.

Obory studia jsou psychologie, sociologie a rehabilitace.

3.3 Polská sociální pedagogika

Polskou sociální pedagogiku si rozdělíme do čtyř období.

1. Období

Rozvoje sociální pedagogiky připadá na léta mezi 1908 – 1939, a které pokračovalo v letech 1939 – 1945.

Začátkem tohoto období v roce 1908 je výrazná snaha Heleny Radlinské o zformulování předmětu a úkolů sociální pedagogiky, které zveřejnila v publikacích *Z zagadnień pedagogiki społecznej* a *Podstawy wychwania narodowego*.

Toto období je zaměřené na vytvoření teoretického základu sociální pedagogiky v Polsku. Mezi lety 1925 – 1950 bylo intenzivním tvořením akademické disciplíny sociální pedagogiky a její institucionalizaci. Hlavním střediskem vývoje sociálně – pedagogických myšlenek byla Varšava.

Od roku 1928 bylo vytvořeno studium sociálně – osvětové práce ve Varšavě, kde zakladatelkou a vedoucí studia byla právě Radlinská (Kawula, 2005).

První odborný článek, který měl v titulu termín sociální pedagogika, byl zveřejněný v časopise *Muzeum* v roce 1908 (Marynowicz-Hetka, 2006).

Za první publikaci ve formě sborníku, který se věnuje problematice mimoškolní osvěty, je považována kniha Radlinské *Praca oświatowa, jej zadania, metody, organizacja*. Základy její koncepce sociální pedagogiky vyjádřila Radlinská v práci *Stosunek wychowawcy so środowiska społecznego*. Radlinská v publikaci znázorňuje, že akcent sociální pedagogiky je ve vzájemném a aktivním vztahu jedince a prostředí. V knize *Spoleczne przycyny powodzeń i niepowodzeń szkolnych*, poukázala na ohraničení prostředí a přístup dětí do osvěty (Theiss, 1984).

Helena Radlinské ve své sociální pedagogice vycházela z prací významných polských tvůrců osvěty, kterými byli: Hugo Kollataj, Stanislaw Staszic, Karol Liberm, ale také z významných německých pedagogů: Paula Bergmanna a Paula Natorpa. A proto byl záběr sociální pedagogiky Radlinské tolik široký (Kamiński, 1979).

Podle Radlinské je předmětem sociální pedagogiky vliv prostředí na proces a výsledky výchovy a tyto účinky je nutné poznávat a analyzovat v nejrůznějších situacích. Sociální pedagogika je praktickou vědou, která má interdisciplinární charakter. Helena Radlinská členila rozsah úloh sociální pedagogiky do několika rovin:

- a) Teorie sociální práce, která je zaměřena na rozpoznávání podmínek, ze kterých vyplývá potřeba pomoci, ochrany, péče, hledání co nejvíce optimálních způsobů na jejich překonání s úsilím změnit tyto negativní faktory na prospěšné pro rozvoj jedince nebo skupiny.
- b) Teorie osvěty dospělých zahrnující otázky – problémy vzdělávání nebo dozdělávání dospělých, vývoje osvětových hnutí a organizací z rekreační oblasti, volného času,

napomáhání jednotlivcům a skupinám plnit různorodé životní úkoly apod. Také sem patří pedagogika práce.

- c) Dějiny sociální a osvětové práce, které jsou zaměřené na motivy a činitele vývoje sociálních zařízení a institucí, jejich forem, efektivitu a spontánního výchovného působení (Radlinska, 1961). Vývoj společnosti přináší nové problémy, které vyvíjejí a rozšiřují oblast zkoumání sociální pedagogiky.

Wroczyński a Radlinská při vymezení vztahu prostředí v sociální pedagogice používají pojmy profylaxe a kompenzace. Wroczyński (1968) pojímá profylaxi jako osobitou činnost, které souvisí s neutralizováním vlivů a činitelů vyvolávajících potencionální ohrožení. Profylaktická činnost může působit jako: tlumení aktivity vedoucích k potencionálnímu ohrožení a nebo k podněcování aktivity ve smyslu pozitivních činností. Pojem kompenzace chápe jako vyrovnávání, vyvažování nedostatků a nebo záporných jevů a stavů ve smyslu pozitivního rozvoje u dětí a mládeže.

Velkou pozornost sociální pedagogika zaměřovala do oblastí volného času. Podle Wroczyńského (1968) se smysluplné trávení volného času stává středobodem pozornosti sociální pedagogiky. Dále uvádí problém přípravy mladé generace na racionální trávení volného času se dnes stává jedním ze základních problémů sociální pedagogiky.

Wroczyński se v sociální pedagogice zaměřuje na tyto aspekty:

- a) Pedagogika sociální péče a mimoškolního vzdělávání
- b) Kulturně – osvětová práce s dospělými

Pedagogika sociální péče jako součást sociální pedagogiky analyzuje také výchovné situace, ve kterých je cílem poskytnutí sociální pomoci. Formou takovéto činnosti je například organizování péče o děti mimo vyučovací dobu (například při nedostatku času ze strany rodičů v důsledku jejich vysoké pracovní zátíženosti apod.). Oblast volného času patří k nosným tématům sociální pedagogiky, které v současnosti v Polsku věnují pozornost hlavně tyto autoři: A. Zawadska, A. Nowakowa, W. Cizkowski, S. Kawula, M. Orłowska, E. Marynowicz – Hetka a další.

Jak uvádí Mayurkiewicz (1983), Radlinská přijímá pedagogický aspekt pomoci člověku v jeho rozvoji, zahrnuje svými výzkumy a působením do praktické oblasti sociální tradice, která nenáleží do pedagogických disciplín, a to do sociální a kulturní práce.

Zároveň tím Radlinská zdůraznila dva významné momenty:

- a) Lidské hodnoty, ideály myšlení a štěstí lidí
- b) Zájem o tyto hodnoty, nástroje a cesty realizace hodnot a ideálů

2. období

rozvoje sociální pedagogiky v Polsku je období mezi lety 1945 – 1980. V letech 1950 – 1956 nastala stagnace v rozvoji sociální pedagogiky. Roku 1950 se nařízením vlády centrálně zrušila katedra sociální pedagogiky na univerzitě v Lodži, která byla považována za hlavní středisko rozvoje sociální pedagogiky (Kaminski, 1979). Radlinská v sociální pedagogice zdůrazňovala praktický a empirický charakter, přičemž se inspirovala od autorů, jakými byli S. Karpowicz, J. W. Dawid apod. Podobně jako Radlinská akcentoval také Kaminský teoretický a empirický charakter sociální pedagogiky. V současnosti v Lodži mezi významnou představitelku sociální pedagogiky můžeme zařadit profesorku Marynowicz – Hetku, která je také vedoucí katedry sociální pedagogiky na Lodžské univerzitě.

V roce 1957 se ve Varšavě zrealizovalo setkání sociálních pedagogů z iniciativy spolupracovníků a žáků Radlinské. Mnozí sociální pedagogové ostře kritizovali ohraničení a dogmatismus tehdejší doby. Výsledkem střetu bylo zřízení Katedry sociální pedagogiky na univerzitě ve Varšavě pod vedením Wroczyňského. (Theiss, 1988). Wroczyňský (1968, s. 64) ve své publikaci Sociální pedagogika uvádí, že *„sociální pedagogika, která se opírá o empirické bádání, teda o zkušenosti, rozebírá výchovné vlivy, které vycházejí z prostředí a určuje zásady organizování prostředí z hlediska potřeb výchovy. Pod organizováním prostředí ve smyslu sociální pedagogiky je třeba porozumět utváření výchovně hodnotných podnětů a kompenzování záporných vlivů.“* Na univerzitě v Lodži se opětovně zřídila katedra sociální pedagogiky, kde vedoucím katedry zůstal A. Kaminský. V tomto období obě katedry přispěly k výraznému rozvoji sociální pedagogiky. K rozvoji sociální pedagogiky v Lodži přispěli i I. Lepalczyk a současnosti E. Marynowicz-Hetka. V následujících letech začaly vznikat katedry sociální pedagogiky i v dalších městech jako například v Toruni, Katowiciach, Poznani apod. Rozvoj sociální pedagogiky od roku 1957 v Polsku je poznamenán rozmachem mnoha teoretických publikací a empirických studií prostřednictvím

– H. Radlinskej (Pedagogika społeczna, 1961; Z dziejów pracy społecznej

i oswiatowej, 1964);

– R. Wroczyńského (Wprowadzenie do pedagogiki społecznej, 1966; Pedagogika społeczna, 1974; Wychowanie poza szkoła, 1963);

– A. Kamińskiego (Funkcje pedagogiki społecznej, 1972; Czas wolny i jego problematyka społeczno-wychowawcza, 1965);

– E. Trempalu (Integracja podstawowych środowisk wychowawczych a rezultaty pracy pedagogicznej szkoły, 1969);

– I. Lepalczykovej (Wykolejenia dzieci i młodzieży w małym mieście – wybrane zagadnienia pedagogiczno-społeczne, 1972);

– S. Kawulu (Rodzina wiejska a wychowanie, 1973);

– T. Pilch (Pedagogika społeczna. Istota i zadania. In: Pedagogika społeczna – poszukiwania i rozstrzygnięcia studia pedagogiczne pod. red.

T. Pilch – B. Smolinskiej, 1984));

– E. Marynowicz-Hetkovej (Warsztat pracownika socjalnego – 1977) a dalších.

Dalším představitelem v oblasti sociální pedagogiky je J. Kargul, který se věnoval volnému času a kulturním domům pro děti a mládež se zaměřením na práci animátora. Toto podrobněji analyzuje v publikaci Kulturně – osvětový pracovník, problémy profese a modely činnosti. V knize se zaměřuje na lokální prostředí, při čemž se zaměřuje na možnosti práce animátora v lokálním prostředí. Podobně jako péče o děti se zabývá i péčí o staré lidi. Przeclawska v knize sociální pedagogika – hledání a rozhodování, dělí organizování kulturního prostředí do tří rovin:

- a) obklopení člověka kulturními předměty
- b) ovlivňování kulturními aspekty
- c) v návaznosti na osvojení si kulturních hodnot a vzorců chování v dané společnosti s rozvojem s rozvojem kultury v budoucnosti.

Z oblasti sociální pedagogiky je významná publikace Pedagogika społeczna, kde Pytania věnuje pozornost také oblasti institucionální a neinstitucionálnímu prostředí výchovy.

3. Období

rozvoje sociální pedagogiky připadá na 80. léta. V tom období S. Kawula (2005) uvádí, že společnost musela zareagovat na různé projevy sociální dezintegraci, jako byly: zločinnost, narkomanie, alkoholismus, vandalismus a jiné. Tyto roky přinesly s sebou problémy a ohraničení rozvoje pedagogických myšlenek i v praxi. Sociální pedagogové se kriticky

vyjadřovali k tehdejší politické situaci, při čemž hledali nová teoretická a empirická východiska, která by se odlišovala od aktuálních politických situací. Zformovali se nové výchovné koncepce, které byly v opozici vzhledem k tehdejším doktrínám. Taktéž se i v tomto období zřídili katedry sociální pedagogiky a to v Olštině, kde byl vedoucí katedry S. Kawula a v Zelené Horce, kde působil E. Hajduk. V 80. letech vyšli v Polsku mnohé významné publikace a skripta:

- Pedagogika societatis pod redakcí A. Radziewicza-Winnickiego (1985);
- Elementy pedagogiky diagnostyki społecznej pod redakcí I. Lepalczykovej a J. Baduru (1988);
- S. Kawula: Studia z pedagogiky społecznej (1988);
- E. A. Mazurkiewicz: Sprawność działania w pedagogike społecznej Heleny Radlińskiej (1983),
- E. Marynowicz Hetka: Pomoc w rozwoju dziecku i rodzinie (1988);
- E. Trempala: Pedagogiczna działalność wychowawców nieprofesjonalnych w środowisku lokalnym (1988) a další.

Čtvrté období

Rozvoj sociální pedagogiky v 90. letech a na přelomu 20. a 21. století. Přelomové 20. století s sebou přeneslo sérii nových otázek a pochybností, jako i vymezení nových oblastí zkoumání sociální pedagogiky. Je to období transformace sociálně – systémové. Realizované reformy v roce 1999 (noví členové správy kraje, systém vzdělávání, sociální pojištění apod.) přinášejí nové perspektivy, ale způsobují i sociální napětí v kraji. Do popředí se dostává myšlenka řešení vztahu sociální pedagogiky a sociální práce. V 90. letech se u představitelů sociální pedagogiky objevují snahy o pojímání sociální pedagogiky jako disciplíny, která by se měla zabírat výhradně preventivně kompenzačním působením u postižených se zřetelem na jejich kulturní, sociální rozvoj (Radziewicz-Winnicki, 1999), ale i jako toerie a praxe výchovného prostředí, která by měla vytvářet podmínky osobního rozvoje každého člověka (Przeclawska, 1999). Též se v tomto období klade důraz na zformování úloh sociální pedagogiky s cílem vytvořit prostředí pro optimální rozvoj jedince, skupiny, ale i společnosti. Projevili se snahy o příliš velkou institucionalizaci vývojového prostředí. Tvoření pomoci se má realizovat prostřednictvím začlenění jednotlivce ve vztahovém systému, počínaje od rodiny až po instituce. Také se akceptovalo vytváření systémů podpory člověku v různých obdobích jeho života (Marynowicz-Hetka, 1999). V působnosti

sociální pedagogiky se problematikou násilí na dětech, nezaměstnanosti, a bezdomovectví zabývá i K. Marzec-Holka- Pzremoc seksualna wobec dzieci, jako také Arkadiusz Zukiewicz z krakovské pedagogické akademie, který se mimo to věnuje komparaci sociální práce v různých zemích (USA, Polsko, Anglie, Německo). Podobně i Jerzy Szmagalski se zabývá mezinárodními výzkumy z oblasti sociální práce a jejich porovnáním v různých zemích, nejvíce v USA, Anglii a v Německu. Mezi publikace, které vyšly ve čtvrtém období, je možné zařadit práce:

- Pedagogika społeczna u schyłku XX wieku pod redakcją A. Radziejwicza-Winnickiego – (1995);
- Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie pod. red. T. Pilch a I. Lepalczyk (1995);
- S. Kawula: Studia z pedagogiki społecznej (1996);
- Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy pod redakcją E. Marynowicz Hetki. J. Piekaskego (1998);
- B. Smolińska-Theiss: Dzieciństwo w małym mieście (1993);
- A. Radziejwicz-Winnicki: Emery i renciści wobec sytuacji społecznego ubóstwa (1997);
- K. Marzec-Holka: Przemoc seksualna wobec dzieci (1999);
- Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem pod redakcją E. Górnikowskiej-Zwolak – A. Radziejwicza-Winnickiego (1999);
- S. Kawula: Człowiek w relacjach socjopedagogicznych (1999);
- Pedagogika społeczna. Pytania o XXI wiek, pod redakcją A. Przeclawskiej – W. Theissa – (1999) a další.

Andrzej Radziejwicz – Winnicki. Od roku 1981 profesorem Slezské univerzity, ředitel katedry sociální pedagogiky, v letech 1984- 1990 byl děkanem fakulty pedagogiky a psychologie. Je členem Světové asociace pro vzdělávací výzkum a Mezinárodní sociologické asociace. Zabývá se Sociální pedagogikou, sociologií výchovy a sociální politikou vzdělávání.

Marynowicz-Hetka (2006) analyzuje mezníky rozvoje sociální pedagogiky z hlediska jejího historického kontextu, které ji jednak stimulovali nebo brzdili, ale také vytvořili její současnou podobu. Na základě komparace vymezil následující roviny jejího vývoje:

- a) Rovina rozvoje, vytváření disciplíny, zkoumání, působení a vzdělávání, tvorba společnosti sociální pedagogiky (vzdělávání sociálních pracovníků, spolupráce s mezinárodními a evropskými institucemi) apod.
- b) Rovina zrušení, zrušení povinné vojenské služby (mezilidských vztahů, idejí, institucí), kontinuální vzdělávání, progresivní připravování programu na období změn apod.
- c) Rovina obnovy, obnova a adaptace na nový sociální kontext sociální pedagogiky v období 1945 – 1950. Období institucionálního zrušení, ale trvalost hodnot a jejich udržení.
- d) Rovina zániku, neinstitutcionalizace (zrušení kateder sociální pedagogiky v roce 1950), ale snaha o udržení idejí, představ a úloh rozvoje sociální pedagogiky.
- e) Rovina spolupůsobení, vzájemnost podpory (Wroczynský, Kaminský) v období 1957 – 1962), nové způsoby institucionálního vzdělávání.
- f) Rovina epistemologická, snaha o řešení problémů, nové teoretické vlivy (postmodernistická perspektiva), výzkumy orientované kvalitativně, kritika pozitivistického paradigmatu.
- g) Rovina ontologická a axiologická, nové způsoby hledání souvislostí, například současná sociální práce, sociální působení (aktuální sociální tvoření).

Méně pozornosti je věnováno institucionální disciplíně a více se zaměřuje na řešení problémů ve společnosti. Také se méně zdůrazňuje ideologie, při čemž se více zaměřuje na vytváření a analýzu skutečností (Marynowicz-Hetka, 2006).

Roviny rozvoje polské sociální pedagogiky jsou ovlivněné jednak jejím dlouhodobým historickým vývojem, kde v teoretické a metodické rovině reagovala a adaptovala se na změny paradigmat ve společenských a humanitních vědách.

Sociální pedagogika jako studijní obor

Obor sociální pedagogika se v Polsku studoval jako specializace pedagogiky. Od let 1994/1995 se v Institutu Pedagogiky Gdaňské univerzity v oboru pedagogika vytvořila specializace sociální pedagogiky s důrazem na sociální práci. Podobně v druhé polovině devadesátých let se začali realizovat i další instituce. Tento jev byl způsobený příčinami, které můžeme zahrnout do následujících bodů:

- a) Ze specializace odborně – didaktické a více než dvouset let staré tradice vzdělávání absolventů v oboru pedagogiky a kulturně – osvětové práce.

- b) Z jiných potřeb společnosti, které způsobují její dynamický rozvoj. Společenské změny s sebou přinášejí sociální reformy, výskyt nežádoucích sociálních jevů vyžaduje hledání nových forem preventivní pomoci.
- c) Sociální pedagogika stanovila teoretické a filozofické základy pro sociální práci a proto nemá jen technický charakter, ale i teoreticko – metodický, který je zaměřený na získávání konkrétních schopností, vycházejících z teorie a empirických studií. Také byl vypracován plán vzdělávání pro specializaci sociální pedagogiky, s konkrétním rozsahem přednášek a seminářů z jednotlivých předmětů.
- d) Specializace je pro studenty velmi atraktivní a je o ní ze strany studentů velký zájem (Kawula, 2005).

Ve svém historickém vývoji si sociální pedagogika vyvinula a vytvořila mnohé specializace. (Kawula, 2005).

Možnosti uplatnění absolventů v Polsku:

Sociální pedagogika

Sociálně – výchovná práce

- V poradenských zařízeních (například výchovné či profesní)
- V agenturách, které zprostředkovávají zaměstnání
- V sociálních odděleních
- Jako pedagog v zařízeních sociální pomoci (pro bezdomovce, mladé matky apod.)
- Jako školní či rodiný pedagog
- V centrech pro pomoc dětem a jejich rodinám
- V zařízeních sociální pomoci
- Jako edukátor v oblasti sexuální výchovy apod.

Kulturně – osvětová práce

- V domovech kultury
- V institucích pro například seniory, děti
- Na veřejných univerzitách
- V rekreačních zařízeních apod.

Resocializační práce

- V zařízeních zprostředkující adopci
- V terapeutických zařízeních pro pomoc rodinám
- V terapeutických klubech a skupinách

- V diagnosticko - resocializačních zařízeních
- Jako kurátor na soudě pro mladistvé
- V institucích krizové intervence

V oblasti péče

- V dětských domovech a domovech důchodců
- V zařízeních sociální pomoci
- Ve školních klubech a mimoškolních institucích

Sociální pedagogika má v Polsku dlouholetou tradici, při čemž se v jednotlivých historických obdobích vyvíjela a její teorie a praxe se rozšiřovala. V současnosti se sociální pedagogové vzdělávají na univerzitách a vysokých pedagogických školách (veřejných i soukromých). Mezi významné vědecké časopisy z oblasti sociální pedagogiky v Polsku v současnosti patří: *Pedagogika społeczna*, *Auxillium sociale nowum*, *Wsparcie społeczne*. Okrajovou pozornost otázkám sociální pedagogiky věnují odborníci i ve vybraných časopisech jako například *Edukacja ustawiczna dorosłych*, *Problemy opiekuńczo wychowawcze* a další. Sociální pedagogika se v devadesátých letech specializovala na jednotlivé obory. V současnosti je sociální pedagogika samostatnou vědní disciplínou, připravující odborníky na širokou praxi. Předmětem zájmu sociální pedagogiky je široký okruh sociálně - pedagogických problémů, z nichž vybereme některé: otázky nezaměstnanosti, bezdomovectví, problematika rodiny, otázky agrese a agresivity žáků a možnosti sociální prevence, problematika volného času, zdravotní výchova a oblast zdravého životního stylu apod. Sociální pedagogika musí reagovat na dynamiku změn v dané společnosti, ale i v širším evropském kontextu.

3.4 Sociální pedagogika v Rakousku

Jak jsme již nadnesli v předchozích kapitolách, sociální pedagogika a sociální práce byly od sebe po dlouhou dobu odděleny. Sociální pedagogika se zaměřovala na děti a mladistvé a sociální práce na dospělé. Hlavním rysem je v Rakousku opatrovnictví. Úkolem sociální pedagogiky je péče, poradenství a ochrana dětí a mladistvých.

V současnosti lze sociální práci studovat na šesti středních školách a sociální pedagogiku jde vystudovat na magisterském stupni pouze na univerzitě ve městě Graz.

Nyní se podíváme na významné osobnosti sociální pedagogiky v Rakousku. Tito autoři se významně podíleli na vzniku sociální pedagogiky v Rakousku a na její podobu dnes (Niemayer, 1998).

August Aichhorn (1878 – 1949) zkoumal přenos agresivity u dětí. Zjistil, že energie dětí, může být pozitivně využita, ale pokud tak není, dochází ke spustnutí osobnosti. Spolupracoval se Sigmundem Freudem a Siegfriedem Bernfeldem.

Rosa Dworschak (1896 – 1961) spolupracovala s Augustem Aichhornem. Byla mu spolupracovnicí ve výchovném poradenství. Díky ní se zlepšilo vzdělávání sociálních pracovníků ve Vídni. Ve své praxi pracovala s metodami supervize a s případovými sociálními pracemi.

Ilse von Arlt (1876 – 1960) se zabývala sociální péčí. Stála u zrodu prvního institutu pro vzdělávání sociálních pracovníků, které bylo založeno v roce 1912.

Siegfried Bernfeld (1892 – 1953) pracoval v dětském domově Baumgarten, kde prováděl na dětech výchovné experimenty. Tímto zkoumal ideál beztřídní společnosti na základě psychoanalýzy. Zavedl pojem sociální místo. Tato kategorie vysvětlovala pojem sociálně – pedagogické jednání. To znamená, že sociálně – pedagogické jednání je pedagogické působení na skupinu v budoucí prospěch skupiny.

Bruno Bettelheim (1903 – 1990) byl zakladatelem Orthognic School v Chicagu, kde se kategorií sociálního místa zabýval a spojil je s terapií. V této instituci se snažili dětem nabídnout lehký a příjemný život a také pocit, že jsou milované. V případě problémových dětí se problémy nesnažit odstranit, ale pochopit příčinu.

Hildegard Hetzerové (1899-1991) vděčíme za systematické prozkoumání dětí poškozených chudobou. Na základě její studie *Kinder und Armut* (1929) je možno stanovit za ústřední bod péči a výchovu dorůstající generace. Rozlišovala mezi dětmi vychovávanými a nevychovanými, mimo to se zasloužila o položení důležitých psychologických základů při práci s mládeží. Sbírala deníky mladistvých, které později knižně vydala („*Das Seelenleben des Jugendlichen*“ 1927).

Hermann Gmeiner (1919 - 1986). Této osobnosti vděčíme za vznik SOS Dětských vesniček, kterých do jeho smrti bylo 233 v různých zemích. V současné době je již téměř 500 SOS dětských vesniček. Gmeier se stal mezinárodně uznávaným pedagogem.

Paul Lazarsfeld (1901 – 1976) se věnoval mladistvým a povoláním. Zjistil, že volba povolání má návaznost na sociální okolí a na základě tohoto se snažil o prodloužení povinné školní docházky. Spolu s M. Jahodou a H. Zeiselem vytvořili významnou studii Die Arbeitlosen von Marienthal.

Další významné osobnosti sociální pedagogiky jako Sophie Lazarfeld, Otto Kanitz, Fritz Redl či Otto Tumlrirz byli nuceni emigrovat do jiných zemí, hlavně do Spojených států. Bylo to z toho důvodu, že za druhé světové války se sociální pedagogika odchýlila od svých prvotních cílů a tito autoři se na nacistické sociální pedagogice odmítli podílet.

Co se týče vzdělávání sociálních pedagogů v Rakousku, tak jak již bylo řečeno, jako první ústav vzdělávající pracovníky v sociální sféře byl otevřen v roce 1912 Ilse von Arlt.

Následně začaly vznikat instituce pro výchovu sociálních pracovníků a různé podobné ústavy s tematikou péče. Sem chodili absolventi středních škol na další studium této tematiky. V době světových válek se vzdělávání těchto pracovníků nezměnilo, v této době bylo důležité, aby se těm, kteří to potřebují, někdo věnoval.

V roce 1962 nastal obrat. Vznikl nový zákon O organizaci školství, díky kterému byly otevřeny odborné školy pro sociální práci. Také se dotyčný obor mohl studovat na Pedagogických akademiích v Grazu, Linzi, Salzburgu, St Pöltnu, Feldkirchenu a ve Vídni. V roce 1993 vznikl doktorský program oboru pedagogika.

V Rakousku se na vysokých školách sociální pedagogika mohla studovat až od roku 1978 v Grazu a to v doktorském programu. Zde bylo založeno Oddělení pro sociální pedagogiku a díky tomu od roku 2003 mohl studovat bakalářský a magisterský studijní program v oboru sociální pedagogika.

To stejné oddělení funguje od roku 1997 i na univerzitě v Klagenfurtu.

V Rakousku se sociální pedagogika studuje hlavně v rámci středních škol a akademií.

Činnost sociálního pedagoga v Rakousku

Rychlý vývoj našeho světa a naší společnosti přináší i změny v životech mnoha lidí. Někteří z nich se s těmito změnami nedokáží sami vypořádat.

Na tyto změny je potřeba flexibility. Jak skloubit svůj pracovní a rodinný život. Jen málo lidí se s tímto dokáží sami vypořádat. Díky tomuto problému je stále více zapotřebí sociálních pedagogů.

Práce sociálního pedagoga nastává tehdy, kdy je člověk přetížen ať už v zaměstnání, v rodině nebo ve škole. V této situaci sociální pedagog nabídne pomoc, která by měla vést ke svépomoci. Práce sociálního pedagoga není o tom, dělat něco za jedince, ale společně hledat problém a nacházet řešení z tohoto problému a nabízet podporu. Výchova ke svépomoci. Cílem sociální pedagogiky je v posilnění člověka v tísní, ze které se sám, bez pomoci nedokáže dostat. Sociální pedagog se snaží změnit jeho náhled na okolní podmínky, a to, co je podle jedince nevýhodné obrátit v jeho prospěch a nebo se jim přizpůsobit. Sociální pedagogové spolupracují i s terapeutů a psychology.

V praxi sociální pedagogika vypadá tak, že sociální pedagog pomáhá jedinci ve složitých životních situacích a spolu s klientem hledají jejich řešení. Cílem je sociálně postiženého člověka přivést zpět do běžného života. Na konci by si sám klient měl umět utřídit a zvládat běžné denní činnosti v domácnosti i v zaměstnání, tedy v soukromém i veřejném životě, bez stresu.

Sociální pracovníci se zabývají i dětmi a mladistvými. Pomoc spočívá v jejich doprovázení ve škole i ve volném čase.

Také pracují s postiženými a seniory, nebo s jednotlivci či se skupinami.

Sociální pedagog může mít ve vztahu s klientem více rolí. Může být pedagogem, zkušeným kamarádem i krizovým manažerem.

Sociální pedagogika je tedy v Rakousku chápána jako doprovázení a podpora člověka v těžké životní situaci. Sociální pedagog má mít široce pojaté vzdělání, které postihuje jak teoretické znalosti, tak i praktické zkušenosti (<http://boeshp.bplaced.net/boes/berufsbild.php>).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ROZDÍLY VE VÝVOJI SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY V ČESKÝCH ZEMÍCH A V ZAHRANIČÍ

V první, teoretické části diplomové práce, jsme se zaměřili na vývoj sociální pedagogiky v České republice, na Slovensku, v Polsku, v Německu a v Rakousku. Vyjmenovali a krátce jsme zde popsali významné osobnosti těchto zemí, kteří se podíleli na vývoji sociální pedagogiky.

V následující, praktické části této diplomové práce budeme srovnávat tento vývoj. Zjištění budou následně komparována a analyzována.

4.1 Cíle, předpoklady, základní otázky a stanovení základní výzkumné otázky

Cílem výzkumu je nahlédnout do odlišného pojetí oboru sociální pedagogiky v České republice a v okolních zemích. Podíváme se na okolnosti různého vývoje a jeho dopady na dnešní pojetí sociální pedagogiky v daných zemích.

V této praktické části práce budou využity metody obsahové analýzy textových dokumentů a dále analýzy textových dokumentů a metody komparace zjištěných dat.

V empirické části budeme provádět výzkum zabývající se rozdíly vývoje sociální pedagogiky ve výše psaných zemích. Metodu, kterou také použijí v praktické části, bude historicko – srovnávací metodou. Výzkum bude mít monografický charakter. Studium literatury pedagogů a sociálních pedagogů budu interpretovat jejich názory na sociální pedagogiku a vyvozovat závěry pro svůj výzkum. Výsledek buď verifikuji, nebo falzifikuji.

Hlavní výzkumná otázka: Je česká sociální pedagogika rovnocenná se sociální pedagogikou v zahraničí?

Dále se v této části práce budeme hledat rozdíly ve vývoji sociální pedagogiky v České republice, v Polsku, na Slovensku, v Rakousku a v Německu. Výsledky následně shrneme a popíšeme v následujících kapitolách.

4.2 Porovnání rozdílů sociální pedagogiky v českých zemích a v zahraničí

Jak jsme již zmínili v předchozích kapitolách, sociální pedagogika se v Českých zemích vyvíjela od poloviny 19. století. V této době začaly vznikat společenské problémy, jako byla například chudoba či nezaměstnanost. Nebyla žádná vědní disciplína, která by tyto problémy řešila.

A. Lindner je považován za zakladatele sociální pedagogiky u nás.

Poté následoval Arnošt Inocenc Bláha, který se zabýval vlivem prostředí na osobnost člověka.

V této době je sociální pedagogika stále brána jako součást pedagogiky. Pojem sociální pedagogika má velmi obšírné pojetí.

Stanislav Velinský se také podílel na rozvoji sociální pedagogiky v České republice. V jeho dílech píše o jednotlivci jako o sociální bytosti, která je ovlivňována druhými a naopak. Tedy silný vliv prostředí.

Pojem sociální pedagogika zůstává stále jen pojmem. Následná okupace zastavila vývoj sociální pedagogiky u nás. Poté až Karel Galla píše ve svých dílech znovu o sociální pedagogice.

Důležitým mezníkem bylo vydání překladu polského sociálního pedagoga Wroczyńskiego Sociální pedagogika v roce 1968.

Cíle sociální pedagogiky stanovil Otokar Chlup a významně tím přispěl k jejímu vývoji.

Velký rozmach je v České republice v oblasti sociální pedagogiky zaznamenán v devadesátých letech 20. století, což způsobily změny společenské. V této době byly vhodné podmínky pro vznik sociální pedagogiky jako samostatné vědní disciplíny. Vznikají bakalářské a magisterské studijní obory. M. Přádka pracoval na koncipování oboru sociální pedagogika. Milan Přádka již v sedmdesátých letech zdůrazňoval důležitost sociální pedagogiky.

V České republice tedy obor sociální pedagogika vychází z pedagogiky a spojuje dvě oblasti, tedy sociální a oblast školství.

Co se týče Slovenské republiky, sociální pedagogika se zde vytvářela spolu s vývojem sociální pedagogiky v České republice. V šedesátých letech 20. století se na vývoji podíleli osoby jako Juraj Čečetka a Anton Jurovský. J. Čečetka pracoval jako vychovatel dospívající mládeže, a který se podílel na formování sociální pedagogiky jako disciplíny.

V 70. letech musíme zmínit Ondreje Baláže, který hovoří o sociální pedagogice jako o vědecké disciplíně. Ten úzce spolupracoval s českým představitelem sociální pedagogiky, Karlem Gallou. Také zde zmíníme pedagoga a filantropa Samuela Tedešika.

Rozvoj sociální pedagogiky byl stejně jako v České republice pozastaven obdobím 2. světové války. Opět se začala vyvíjet až po roce 1989.

Podle Krause a Sýkory (2009) má sociální pedagogika největší tradici v Polsku. Na počátku 20. století tyto sociálně – pedagogické myšlenky rozvíjela zakladatelka sociální pedagogiky v Polsku Helena Radlinská. Z praktického hlediska se sociální pedagogice věnoval Janusz Korczak (1878 – 1942).

Radlinská řadí sociální pedagogiku do sociologie výchovy. Snažila se ustanovit sociální pedagogiku jako samostatnou vědní disciplínu.

Po 2. světové válce vzniká první katedra sociální pedagogiky a také první učebnice Zkouška ze sociální pedagogiky.

Sociální pedagogika v Polsku nebyla na rozdíl od České republiky či Slovenska tolik poznamenána 2. světovou válkou a okupací. I přesto, že byla sociální pedagogika v tzv. východním bloku považována za pavědu, v období 60. a 70. let se tímto oborem řada autorů zabývala. Byly jimi například R. Wroczynski, A. Kamiński či S. Kawula.

Prvky sociální pedagogiky můžeme v Německu nalézt už ve středověku. Se vznikem měst ve 12. století vznikali různé spokly, které lidem poskytovaly jistotu. V novověku vznikaly sirotčince pro děti bez domova.

V sedmdesátých letech 20. století se sociální pedagogika začala studovat na vysokých školách jak v bakalářském, v magisterské, tak i v doktorském studijním programu.

Sociální pedagogika se v Německu vyvíjela koncem devatenáctého století, ale významnější pro ni bylo století dvacáté.

Mager (1884), Diesterweg (1850) a Natorp (1899) navázali na myšlenky Pestalozziho a zabývali se definicí sociální pedagogiky.

Po druhé světové válce význam sociální pedagogiky ještě vzrostl a to při práci s uprchlíky, nezaměstnanými a dětmi.

V 70. a 80. letech řešila sociální pedagogika nové problémy vznikající v Německu. Byli to bezdomovectví, nezaměstnanost a příchod imigrantů z Asie.

Sociální pedagogika je v Německu úzce spjata se sociální prací, která má zde dlouholetou tradici.

Za zakladatele sociální pedagogiky v Německu jsou považováni P. Natorp (1854 – 1924) a H. Nohl (1879 – 1960).

Ve dvacátých letech 20. století nastala v Německu krize. S velkou nezaměstnaností si stát nevěděl rady. Vymyslel zvrácený program „Vymýcení a separace“, kdy se stát snažil oddělit zdravou populaci od té „nemocné“.

I za 2. světové války existovaly různě organizace, které měly společné cíle a kde se objevovaly i prvky zážitkové pedagogiky.

V tomto období se cíle sociální pedagogiky změnily.

Po druhé světové válce se sociální pedagogové mohli uplatnit v odpočinkových centrech pro děti. V roce 1964 K. Mollenhauer vydává publikaci, ve které znovu popisuje cílovou skupinu, východiska a úlohy sociální pedagogiky.

V Rakousku začala sociální pedagogika vznikat v 18. století, a to v návaznosti na nezaměstnanost, nehody či rizika onemocnění. Absolutistický stát odděloval chudé a nemocné od zdravých a pracujících pomocí různých útulků a starobinců. Díky tomuto začaly vznikat povolání sociálního pedagoga.

4.3 Popis výsledků a interpretace dat

Sociální pedagogika se v České republice vyvíjela od poloviny 19. století. Ovšem již v Komenského dílech a činech v životě můžeme nalézt prvky sociální pedagogiky.

Na Slovensku se sociální pedagogika vytvářela společně s českou sociální pedagogikou a významné osobnosti jak české, tak i slovenské spolu vzájemně spolupracovali. Porovnání vývoje sociální pedagogiky v České republice a ve Slovenské republice tedy nelze objektivně posoudit. Největšího rozmachu v těchto zemích dosáhla sociální pedagogika na konci 20. století.

Na počátku 20. století se sociální pedagogika velmi posunula ve vývoji v Polsku a to díky již zmíněné H. Radlinské. Ještě za jejího života vznikla v Polsku katedra sociální pedagogiky.

V Německu se sociální pedagogika začala studovat na vysokých školách v 70. letech 20. století. Na počátku 20. století osobnosti jako Mager, Diesterweg a Natorp navázali na Pestalozziho myšlenky a definovali sociální pedagogiku.

V Rakousku sociální pedagogika se jako čtyřletý studijní obor začala vyučovat od roku 1960. Ovšem již v roce 1872 existovali jakési kurzy pro pracovníky v dětských domovech, sirotčincích apod.

Pokud tedy shrneme výše uvedené informace, můžeme říci, že největší rozmach sociální pedagogiky byl podle výše zmíněných zemí podle období následující:

- Německo – počátek 20. století
- Polsko – počátek 20. století
- Rakousko – polovina 20. století
- Česká republika a Slovensko – 70. léta 20. století

Nyní se podívejme na stanovenou výzkumnou otázku: Je sociální pedagogika v České republice rovnocenná sociální pedagogice v zahraničí?

Sociální pedagogika v České republice a ve Slovenské republice se vyvíjeli společnými silami.

Ačkoliv se sociální pedagogika v České republice vyvíjela z výše jmenovaných zemí nejpozději (tedy mimo Slovenské republiky), můžeme říci, že studiem zahraniční literatury

našich osobností sociální pedagogiky a následným aplikováním jejich poznatků do naší země, jsme velmi rychle dohnali tuto vývojovou ztrátu.

Také díky spolupráci, kterou čeští sociální pedagogové vyvíjejí se zahraničními kolegy, je ku prospěchu vývoji sociální pedagogiky v České republice.

Mnoho zahraniční literatury z oboru sociální pedagogiky bylo přeloženo do českého jazyka, což svědčí o velkém zájmu Čechů o sociální pedagogiku.

Nyní následuje tabulka, kde můžeme vidět, kolik autorů se v historii daných zemí zabývali sociální pedagogikou. Jsou v ní vypsány osobnosti sociální pedagogiky, které obsahuje tato diplomová práce.

Tento výčet sociálních pedagogů není úplný. Tito autoři se dle mého názoru nejvíce podíleli na vývoji a ukotvení sociální pedagogiky v Evropě.

Sociální pedagogové				
Česká republika	Slovensko	Německo	Polsko	Rakousko
J Hus	C. Határ	F. Fröbel	H. Radlinská	A. Aichhorn
P. Chelčický	Z. Bakošová	A. Diesterweg	R. Wroczynsky	R. Dworschak
J. A. Komenský	J. Hroncová	W. E. Mager	J. Kargul	I. von Arlt
G. A. Lindner	P. Ondrejko	A. Kolping	A. Kaminský	S. Bernfeld
B. Foustka	A. Hudecová	J. Schilling	S. Karpowicz	B. Bettelheim
A. Bláha		P. Natorp	J. W. Dawid	H. Hetzer
S. Velinský		A. Salamon	E. Marynowicz – Hetka	H. Gmeiner
K. Galla		H. Nohl	I. Lepalczyk	P. Lazarsfeld
P. Mühlpachr		K. Hahn	S. Kawula	
M. Jůzl		C. A. Mennicke	T. Pilch	
M. Přadka		K. Mollenhauer	A. Winnicki	
B. Kraus				
J. Sekera				
J. Němec				
D. Knotová				

Z této tabulky vyplývá, že v této diplomové práci jsme se nejvíce zabývali českými sociálními pedagogy.

Také můžeme vidět, významní sociální pedagogové pocházejí nejvíce z Německa a Polska. To svědčí o bohaté historii sociální pedagogiky v těchto zemích a vidíme, že sociální pedagogika je zde významná i v současné době.

ZÁVĚR

Sice se sociální pedagogika se začala intenzivněji objevovat až kolem devadesátých let 20. století, na základě této práce můžeme říci, že sociální pedagogiku nemůžeme považovat za novou vědní disciplínu. Její vývoj můžeme sledovat v rozdílných intenzitách v zůznych zemích již v 19. a 20. století.

Pojetí sociální pedagogiky není stále sjednoceno. Její obsah, předmět a cíle se liší podle zemí. Tato nejednotnost může být viděna negativně, ale díky tomuto širokému záběru sociální pedagogiky je zde ponecháván prostor pro další vývoj společnosti a pro nově vznikající problémy v ní.

Česká sociální pedagogika má velmi široký záběr. Zabývá se člověkem a jeho individuálními potřebám, jeho vztahem ke společnosti, procesy socializace a resocializace a v neposlední řadě i vlivem prostředí na utváření jedince. Sociální pedagogiku můžeme s současností studovat na šesti vysokých školách v České republice. Obecně lze říci, že i přes pomalejší vývoj sociální pedagogiky v České republice oproti sousedním zemím se posouvá velmi rychle vpřed a postupně se dostane na stejnou úroveň.

Cílem diplomové práce bylo stručně popsat vývoj sociální pedagogiky v České republice, na Slovensku, v Polsku, v Německu a v Rakousku s tím, že nejvíce se zaměříme na Českou republiku. Dále jsme hledali prvky sociální pedagogiky v dílech vybraných českých pedagogů. Zjistili jsme, že prvky sociální pedagogiky již můžeme nacházet u Jana Husa a ve velké míře i u Jana Amose Komenského.

Také se v této práci věnujeme současným sociálním pedagogům v České republice.

V praktické části jsme porovnávali tento vývoj sociální pedagogiky.

Hlavní výzkumná otázka byla: Je česká sociální pedagogika rovnocenná se sociální pedagogikou v zahraničí? Na tuto otázku jsme odpověděli tak, že i když vývoj sociální pedagogiky v českých zemích měl pomalejší nástup oproti zahraničí, postupně tento vývoj doháníme.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika, vybrané problémy*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, ISBN 80-223-0817-X.
- [2] BAKOŠOVÁ, Z a kol. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Bratislava: Svornosť, 2005, ISBN 80-10-00485-5.
- [3] BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: FFUK, 2005. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [4] BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálny pedagóg a jeho kompetencie*. Pedagogická revue, 2005, roč. 57, č.1.
- [5] BARTOŠ, F. M. *Co víme o Husovi nového*. Praha: Pokrok, 1946.
- [6] BECK, U. *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne, Frankfurt am Main*. 1986.
- [7] BLÁHA, I. A. *Dítě a prostředí*. Praha: Státní nakladatelství, 1933.
- [8] CZAPÓW, C.; JEDLEWSKI, S. *Resocializační pedagogika*. Praha: SPN, 1981.
- [9] DAŇHELKA, J. *Česká sváteční kázání*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0376-2.
- [10] FLOSS, P. et al. *Breviář myšlenek Jana Amose Komenského*. Brno: Integrál, 2008. ISBN 978-80-87176-01-06.
- [11] FOUSTKA, B. *Alkoholism a tělesná výkonnost národa*. Praha: Československý abstinentský svaz, 1922.
- [12] GALLA, K. *Úvod do sociologie výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

[13] GOTHE, L.; KIPPE, R. *Aufbruch*: Köln, 1975.

[14] HAŠKOVEC, Jiří. *Ke koncepci české sociální pedagogiky*. Éthum, 1995, č. 8/9.

[15] HATÁR, C.; SZÍJJÁRTÓOVÁ, K.; HUPKOVÁ, M. *Základy sociálnej pedagogiky pre pomáhajúce profesie*. Nitra: UKF, 2007. ISBN 978-80-8094-174-1

[16] HRONCOVÁ, J.; HUDECOVÁ, A. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. 1. vyd. Banská Bystrica: PF UMB, 2000, ISBN 80-8055-427-7.

[17] HRONCOVÁ, J. *Sociálna pedagogika – vývojové tendencie a súčasný stav*. *Pedagogická orientace*, č. 2, 2005. ISSN 1211-4669.

[18] HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., KRAUS, B. *Dejiny sociálnej pedagogiky*. Banská Bystrica : PF UMB, 2007. ISBN: 978-80-8083-436-4.

[19] HRONCOVÁ, J. Aktuálne problémy sociálnej pedagogiky ako vedného a študijného odboru v SR. In *Zborník príspevkov z odborného seminára Sociální pedagogika v současné společnosti*. Zlín: UTB, 2007.

[20] HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., KRAUS, B. a kol. *K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-072-3.

[21] JŮZL, M. et al. Postavení penitenciaristiky v systému společenských věd. In: *Sociální pedagogika ve střední Evropě 2010 - inovace a nové trendy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. ISBN 978-80-87182-15-4.

[22] KAMIŃSKI, A. *Studia i szkice pedagogiczne*. Warszawa, 1979.

[23] KAWULA, S. *Pedagogika społeczna. Dokonania–aktualność–perspektywy*. Toruń, 2005.

ISBN 83-7441-079-5.

[24] KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: UP, 1996. ISBN 80-7067-699-8

[25] KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2000, ISBN 80-7067-669-8.

[26] KNOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

[27] KONOPCZYNSKI, M. *Metody twórczej resocjalizacji : Teoria i praktyka wychowawcy*. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

[28] KOŤA, J. *Pedagogika a její vědní profil*. In KASÍKOVÁ, H.; VALIŠOVÁ, A. *Pedagog pro učitele*. Praha: Grada, 2007.

[29] KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Úvod do pedagogiky*. Trnava: PDF TU, 2007. ISBN 978-80-8082-145-6.

[30] KRAUS, B. et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

[31] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

[32] KRAUS, B.; SÝKORA P. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2009.

[33] LINDNER, G. A. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice: Knihkupectví A. Mareše, 1888.

- [34] MALOVÁ-NIKLOVÁ, M. *Vývinové tendencie a súčasný stav sociálnej pedagogiky v Poľsku*. In *Pedagogická orientace*, 2007, 17(3).
- [35] MARYNOWICZ-HETKA, E. *Pedagogika społeczna*. Podrecznik akademicky 1. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2006. ISBN 978-83-01-14675-7.
- [36] MAZURKIEWICZ, E. A. *Sprawność działania socjalnego w pedagogice społecznej Heleny Radlińskiej*. Wrocław, 1983.
- [37] MENNICKE, C. *Sozialpädagogik : Grundlagen, Formen und Mittel der Gemeinschaftserziehung*. Von Hildegard Feidel-Mertz. Weinheim: Dt. Studien-Verl., 2001. 3-407-32022-1.
- [38] MOLLENHAUER K. *Ursprünge der Sozialpädagogik in der industriellen Gesellschaft*. Berlin 1959, Reprint: Weinheim und Basel, 1987.
- [39] MOLLENHAUER, K.; UHLENDORFF, U. *Sozialpädagogische Diagnosen, Weinheim*. München, 1992.
- [40] NATORP, P. *Platos Staat und die Idee der Sozialpädagogik*. In: *Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik*, Bd. 8, 1985.
- [41] NIEMEYER, Ch. *Grundlinien Historischer Sozialpädagogik : Traditionsbezüge, Reflexionen und übergangene Sozialdiskurse*. Weinheim: Juventa-Verl., 1997.
- [42] NIEMAYER, Ch. *Klassiker der Sozialpädagogik : Einführung in die Theoriegeschichte einer Wissenschaft*. Weinheim: Juventa-Verl., 1998. ISBN 3-7799-0358-X.
- [43] NOHL, H.; PALLAT, L. *Handbuch der Pädagogik, Band V: Sozialpädagogik*, Langensalza 1929, Faksimile-Druck 1966.

- [44] POLÁŠKOVÁ, T., MILOTOVÁ, D., DVOŘÁKOVÁ, Z. *Literatura: přehled středoskolského učiva*. 2. vydání. Třebíč: Petra Velanová, 2010. ISBN 80-902571-6-X.
- [45] PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [46] PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-772-8.
- [47] PRZECLAWSKA, A. Przestrzeń życia człowieka – między perspektywa mikro i makro. In
- [48] Przeclawska, A., Theiss, W. *Pedagogika społeczna. Pytania o XXI wiek*. Warszawa, 1999.
- [49] PŘADKA, M. *Výchova a prostředí (Vybrané problémy)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1978.
- [50] PYTKA, L. *Pedagogika resocjalizacyjna : Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*. Warszawa : Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2005.
- [51] RADLINSKÁ, H. *Pedagogika społeczna*. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1961.
- [52] RADZIEWICZ-WINNICKI, A. Uwagi o aktualnej sytuacji polskiej pedagogiki społecznej. In *Forum Oświatowe*. č. 3, 1990.
- [53] ŘÍČAN, R. *Jan Amos Komenský, muž víry, lásky a naděje*. Praha: Kalich, 1971.

[54] SCHIEDECK, J.; STAHLMANN, M. *Die Inszenierung totalen Erlebens: Lagererziehung im Nationalsozialismus*, in: Hans-Uwe Otto; Heinz Sünker. *Politische Formierung und soziale Erziehung im Nationalsozialismus, Frankfurt am Main (Suhrkamp) 1991.*

[55] ŠVARCOVÁ, I. *Základy pedagogiky*. Praha: Vydavatelství VŠCHT 2005, ISBN 80-7080-573-0.

[56] THEISS, W. *Radlińska*. Warszawa, 1984.

[57] VELINSKÝ, S. *Individuální základy sociální pedagogiky*. Brno: Společnost nových škol v Brně, 1927.

[58] VORLÍČEK, Ch. *Úvod do pedagogiky*. 1. vyd. Jinočany: Nakladatelství H &H., 2000. ISBN 80-86022-79-X.

[59] WROCZYNSKI, R. *Sociálna pedagogika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968.

[60] *Základní pojmy a kategorie z oblasti pedagogiky (Slovníček)*. 3. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2003.

Internetové zdroje:

[61] *Berufsbild Sozialpädagogik*: Elemente für ein Berufsbild der Sozialpädagogin [online]. [cit. 2012-03-29]. Dostupné z: <http://boeshp.bplaced.net/boes/berufsbild.php>

[62] Der Standart: BOLOŇSKÝ PROCES V RAKOUSKU [online]. Březen 2010 [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/bolognakonferenz/Bologna_Standard_Spezial.pdf

[63] *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/galla.html>

[64] *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/velins.html>

[65] *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity* [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/fousb.html>

Institut mezioborových studií Brno [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.imsbrno.cz/cs/konference/hlavni-prednasejici.html>

[66] *Masarykova univerzita* [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.muni.cz/people/35929/cv>

[67] NIKLOVÁ, M. *K aktuálním problémům sociální pedagogiky v Slovenskej republike*. In *Pedagogická orientace*. 1, 2009. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2009/PedOr09_1_KAktualnymProblemomSocialnejPedagogiky_Niklova.pdf

[68] *Univerzita Hradec Králové* [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.uhk.cz/cs-cz/Stranky/person.aspx?login=krausb11>

[69] *Univerzita Hradec Králové* [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: https://portal.osu.cz/wps/PA_Publika_n_innost_2/servlet/PublicSearch?authorIdentifier=13282

[70] *Univerzita Hradec Králové* [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.uhk.cz/cs-cz/Stranky/person.aspx?login=krausb11>

[71] *Via Lucis – Jan Amos Comenius* [online]. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.vialucis.cz/Komensky.htm>

